

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Ados Navickaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**Neturtinės žalos atlyginimas sveikatos sužalojimo bei gyvybės
atėmimo atvejais**

Vadovas: doc. dr. Vytautas Mizaras

Recenzentas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Vilnius 2009

TURINYS

1. ĮVADAS	3
2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO BENDRIEJI KLAUSIMAI.....	5
2.1. NETURTINĖS ŽALOS SAMPRATA	5
2.2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO TIKSLAI.....	11
2.2.1. <i>Kompensavimo tikslas</i>	11
2.2.2. <i>Prevencijos tikslas</i>	12
2.2.3. <i>Nubaudimo tikslas</i>	13
2.2.4. <i>Vokietijoje neturtinės žalos atlyginimui keliami tikslai</i>	14
2.3. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMAS: ISTORINIS ASPEKTAS.....	16
2.3.2. <i>Neturtinės žalos atlyginimo ištakos</i>	16
2.3.1. <i>Neturtinės žalos atlyginimo raida Lietuvoje</i>	17
3. NETURTINĖS ŽALOS SAMPRATA IR ATLYGINIMO GALIMYBĖS SVEIKATOS SUŽALOJIMO IR GYVYBĖS ATĖMIMO ATVEJAIŠ	21
3.1. NETURTINĖS ŽALOS SAMPRATA SVEIKATOS SUŽALOJIMO BEI GYVYBĖS ATĖMIMO ATVEJAIŠ	21
3.1.1. <i>Sveikatos sužalojimas</i>	21
3.1.2. <i>Gyvybės atėmimas</i>	23
3.2. SUBJEKTAI, TURINTYS TEISĘ Į NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMĄ	24
3.2.1. <i>Sveikatos sužalojimo atveju</i>	24
3.2.2. <i>Gyvybės atėmimo atveju</i>	28
3.2.3. <i>Teisės į neturtinę žalą paveldėjimo galimybės</i>	32
4. SVEIKATOS SUŽALOJIMO IR GYVYBĖS ATĖMIMO ATVEJAIŠ PATIRTOS NETURTINĖS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMO PROBLEMATIKA	36
4.1. NETURTINĖS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMOUI REIKŠMINGI KRITERIJAI	36
4.1.1. <i>Padariniai ir jų įtaka neturtinės žalos dydžiui</i>	39
4.1.2. <i>Žalą padariusio asmens kaltės įtaka neturtinės žalos dydžiui</i>	42
4.1.3. <i>Turtinė padėtis</i>	43
4.1.4. <i>Padarytos turtinės žalos dydis</i>	45
4.1.5. <i>Kitos aplinkybės</i>	45
4.2. NETURTINĖS ŽALOS APSKAIČIAVIMO BŪDAI	48
5. IŠVADOS:	51
6. LITERATŪROS SĄRAŠAS	53
SANTRAUKA	57
ZUSAMMENFASSUNG	58

1. ĮVADAS

Gyvybė ir sveikata – vienos svarbiausių vertybių, nusipelnančių ypatingos apsaugos ir pagarbos, todėl ir jų pažeidimo atvejai negali likti be dėmesio. Šių vertybių svarbą atspindi ir Lietuvos Respublikos Konstitucija¹, numatydamą, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines (18 straipsnis), o gyvybę saugo įstatymas (19 straipsnis), be to, numatydamą, kad konstitucinių teisių bei laisvių pažeidimo atveju asmuo gali kreiptis į teismą, reikalaujamas tiek turtinės, tiek neturtinės žalos atlyginimo. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas² (toliau - CK) taip pat numato, kad tiek sveikatos sužalojimo, tiek gyvybės atėmimo atveju galima reikalauti ir neturtinės žalos atlyginimo. Tai, kad teisė į neturtinės žalos atlyginimą buvo numatyta – sveikintinas reiškinys, tačiau šio institutas taikymas vis dar tebekelia daugybę teorinių ir praktinių problemų, kurias lemia pati neturtinės žalos rūšies specifika – čia nėra tikslumo ir aiškumo, nes pinigais tenka įvertinti vertybes, kurios neturi savo kainos, o jų praradimas ar pažeidimas gali pakeisti visą likusį žmogaus gyvenimą.

Temos aktualumas. Neturtinės žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais tema aktuali tiek doktriniu, tiek praktiniu požiūriu. Lietuvoje neturtinės žalos institutas įtvirtintas dar gana neseniai, todėl natūralu, kad kyla klausimų dėl šio instituto taikymo.

Nors Lietuvoje neturtinės žalos atlyginimo institutas buvo įtvirtintas ne taip seniai, pastebima tendencija, kad vis daugiau ir daugiau asmenų kreipiasi į teismus, reikalaujami neturtinės žalos atlyginimo, spaudoje ir žiniasklaidos priemonėse nuolat pranešama apie atvejus, kai už patirtus išgyvenimus reikalaujama milijonus siekiančių kompensacijų. Niekas negali parduoti nei gyvybės, nei sveikatos, nei kitų asmeninių vertybių, o tai skatina ypatingai jas branginti, jei kažkieno neteisėtais veiksmais šios vertybės buvo pažeistos – bent jau reikalauti pinigines satisfakcijos. Taigi, aktualiausiu, problematiškiausiu teoriniu bei praktiniu klausimu ir tampa tai, kaip įvertinti šias vertybes ir kaip kompensuoti jų pažeidimą.

Darbo tikslai ir objektas. Darbe analizuojami neturtinės žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais klausimai, pagrindinį dėmesį sutelkiant ties tais aspektais, kurie tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje kelia didesnių ar mažesnių problemų. Darbe aptariami bendri neturtinės žalos atlyginimo klausimai, kurių supratimas svarbus analizuojant bet kurį neturtinės žalos atlyginimo atvejį: neturtinės

---

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014)

² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262)

žalos samprata, leidžianti suvokti šios žalos rūšies specifiką, neturtinės žalos atlyginimo tikslai, kurių nustatymas tampa itin reikšmingas nustatant neturtinės žalos dydį bei istorinė instituto raida, padedanti geriau suvokti dabartinio reguliavimo esmę. Tačiau, kaip minėta, pagrindinis dėmesys sutelktas į neturtinės žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais ypatumus. Pateikiama neturtinės žalos sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais samprata, analizuojamas teisės normų ir teismų praktikos neatitikimas nustatant teisę į neturtinės žalos atlyginimą turinčius subjektus bei ieškoma galimai tą sąlygojusių priežasčių. Darbe apsiribojama tik subjektų, turinčių teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, analize, išsamiai neanalizuojant subjektų, turinčių pareigą atlyginti neturtinę žalą, ir tai apariant tik tiek, kiek būtina aukščiau įvardytam tikslui pasiekti. Atsižvelgiant į tai, kad pačiu problematiškiausiu tiek Lietuvoje, tiek kitose pasaulio valstybėse pripažįstamas neturtinės žalos dydžio nustatymo klausimas, daug dėmesio skiriama neturtinės žalos dydžio nustatymui, svarbių kriterijų analizei bei vertinami galimi neturtinės žalos dydžio nustatymo būdai.

Tyrimo metodai. Darbo objektas nagrinėjamas naudojant įvairius mokslinio pažinimo metodus, iš kurių pagrindiniais laikytini loginis ir sisteminis, naudoti aiškinant teisės normas bei vertinant jų taikymą bei aiškinimą teismų praktikoje, pateikiant tam tikrus siūlymus. Neturtinės žalos atlyginimo instituto raida apžvelgta naudojant istorinį bei lyginamąjį metodą. Lyginamasis metodas taikytas vertinant Lietuvos bei kitų valstybių (Vokietijos) neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimą, atkreipiant dėmesį į nemažai panašumų.

Darbo originalumas bei šaltiniai. Pastaraisiais metais Lietuvoje pastebimas didžiulis susidomėjimas neturtinės žalos atlyginimo klausimų nagrinėjimu. Todėl darbe ypač buvo remiamasi naujausiais Lietuvos doktrinos atstovų darbais: S. Cirtautienės monografija bei moksliniais straipsniais, R. Volodko disertacija bei kitais moksliniais darbais. Darbe apžvelgiamos skirtingos įvairių autorių nuomonės įvairiais nagrinėjamais klausimais, nurodant, kuri pozicija laikytina labiau priimtina. Taip pat analizuojama teismų praktika, daugiausiai dėmesio skiriamas tomis byloms, kuriose, vertinant tuos pačius klausimus, buvo išsakytos skirtingos pozicijos.

2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO BENDRIEJI KLAUSIMAI

2.1. NETURTINĖS ŽALOS SAMPRATA³

Žala civilinėje teisėje apibūdinama kaip nukentėjusiojo turtinio ar kitokio intereso pažeidimas, lemiantis, kad nukenčia jo turtinė padėtis ar padaromas neigiamas poveikis neturtiniams interesams⁴. Kadangi žala reiškia tam tikrą neigiamą poveikį, ji yra vengtina ir todėl įstatymų leidėjas prioritetą teikia ne žalos atlyginimui, o pirmiausia tam, kad atitinkamos vertybės nebūtų pažeistos ir žala neatsirastų, reikalaujamas elgtis atidžiai ir protingai, t.y. taip, kad elgesys nelemtų žalos atsiradimo. Taigi CK 6.263 straipsnio 1 dalis įtvirtina kiekvieno asmens pareigą elgtis laikantis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu ar neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Tokia įstatymų leidėjo pozicija visiškai suprantama ir logiška, kadangi kreipimasis dėl žalos atlyginimo sukelia tam tikrų nepatogumų šalims, teismams tenka spręsti nelengvą klausimą dėl priteisiamos žalos dydžio (ypač neturtinės), be to, tam tikrais atvejais įvertinti ir atlyginti patirtą žalą labai sudėtinga ar net neįmanoma (pvz. kai padaroma ypatingai didelė žala, pažeidžiamos neturtinės vertybės ir pan.).

Padaryta žala turi būti atlyginta, todėl CK 6.263 straipsnio 2 dalis numato, kad žalą, padarytą turtui, o įstatymų numatytais atvejais - ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo. Tai reiškia, kad jei nebuvo įvykdyta pareiga elgtis atsargiai ir rūpestingai, nesukelti savo veiksmais žalos, kaip tokių veiksmų pasekmė taikoma civilinė atsakomybė, realizuojama priteisiant turtinės bei neturtinės žalos atlyginimą.

---

³ Doktrinoje, teisės aktuose, teismų sprendimuose ir pan. vartojamos įvairios sąvokos: *neturtinė, moralinė, nematerialinė, asmeninė, psichinė žala*. Šiuo metu plačiausiai paplitusi *neturtinės žalos* sąvoka, įtvirtinta ir dabartiniame CK, kuri yra priimtinausia dvasinio pobūdžio išgyvenimams apibūdinti. Nepaisant to, kad Konstitucijoje vartojama sąvoka *moralinė žala*, Konstitucinis Teismas pabrėžė, tai šios sąvokos numatymas Konstitucijoje neturi trukdyti lietuvių kalbos pažangai ir tikslesnių sąvokų parinkimui. Plačiau: MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2, p. 2-5; VOLODKO, R. *Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2009, p. 28-39, Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl LR Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 90-3529).

Su sąvokų painiava susiduriama ir analizuojant užsienio literatūrą, o tai dažnai apsunkina instituto supratimą, todėl siūloma sąvokas vienodinti. Pavyzdžiui, Vokietijoje ilgą laiką neturtinė žala buvo vadinama *Schmerzensgeld*, tačiau šiuo metu CK įtvirtina *nematerialios žalos* definiciją (*vok. Immaterieller Schaden*), nurodant, kad ankstesnioji kėlė asociacijų, jog neturtinė žala gali būti atlyginama tik esant kūno sužalojimams. Nors apskritai pabrėžiama, kad tinkamiausia būtų būtent *neturtinės žalos* sąvoka (*vok. Nichtvermögensschaden*). Plačiau: BASEDOW, J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 492.

⁴ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 341.

Neturtinės žalos sąvoką pateikia Civilinio kodekso 6.250 straipsnio 1 dalis⁵, kuri numato, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Neturtinė žala patiriama, kai pakenkiama vertybėms, kurių neįmanoma ekonomiškai įvertinti – tokioms kaip gyvybė, sveikata, asmens reputacija bei orumas, privatus gyvenimas ir pan., kurias galima įvardyti kaip asmenines neturtines vertybes. Visgi, galima suabejoti, ar neturtine žala, pasireiškiančia išgyvenimų patyrimu, laikytina tik tai, ką teismas įvertina pinigais. Manytina, kad konstatuoti, jog buvo patirta neturtinė žala pakanka nurodytų pergyvenimų patyrimo, o po to jau seka kitas žingsnis – patirtos neturtinės žalos įvertinimas pinigais. Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas (toliau - LVAT) yra nurodęs, kad „tik kai bylos aplinkybės <...> leidžia konstatuoti įprastų (sprendžiant gyvenimiškas situacijas objektyviai neišvengiamų) išgyvenimų ribos peržengimą, yra pagrindas pripažinti, jog padaryta neturtinė žala vertintina pinigais.“⁶ Taigi iš to seka išvada, kad neturtinė žala, pasireiškianti įvairaus pobūdžio pakenkimais, patiriama kur kas dažniau, nei ji įvertinama ir atlyginama pinigais.

Patirta neturtinė žala kompensuojama priteisiant atitinkamo dydžio piniginę kompensaciją. Pinigai nėra tinkamiausia priemonė išgyvenimams kompensuoti, nes „skausmas ir piniginė prievolė yra visiškai nesuderinami dalykai“⁷. Tačiau, reikia pripažinti, kad tokio pobūdžio kompensacija, nesant tinkamesnio substituto, laikytina mažesne blogybe, nei visiškas kompensavimo atsisakymas, teigiant, kad tai amoralu, tiksliai neįvertinama pinigais ir pan.

Vienu iš probleminių klausimų atlyginant neturtinę žalą yra visiško žalos atlyginimo principo taikymas. Iš vienos pusės, jei laikysime, kad visišku žalos atlyginimu siekiama nukentėjusįjį atstatyti į iki pažeidimo buvusią padėtį, akivaizdu, kad neturtinės žalos atlyginimo atveju to pasiekti iš esmės neįmanoma (pavyzdžiui, jei asmuo patyrė didelius skausmus dėl sužalojimo, nėra jokių galimybių nei priemonių „panaikinti“ tai, ką jis jau patyrė, priešingai, nei sugadinus daiktą, kuomet jį paprastai galima pakeisti kitu). Kaip nurodoma doktrinoje, visiško žalos atlyginimo principas atlyginant neturtinę žalą

---

⁵ Lietuva yra viena iš nedaugelio valstybių, CK pateikusių norminę neturtinės žalos sąvoką, neturtinę žalą apibrėždama tam tikrais požymiais, o ne nurodydama, kad neturtinė žala laikytina tai, kas nėra turtinė žala. CIRTAUTIENĖ, C. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 8; VOLODKO, R. *Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2009, p. 57.

⁶ LVAT 2005 m. liepos 13 d. nutartis pagal J.K. skundą, Nr. A⁷-797-05, kat. 15.2.

⁷ KÖTZ, H.; WAGNER, G. *Deliktsrecht*. Zehnte, neu bearbeitete Auflage. München: Luchterhand, 2006, p. 274.

taikomas tik tiek, kiek pinigai yra pajėgūs atkurti tokią nukentėjusiojo padėtį, kuri būtų buvusi, jei jis nebūtų patyręs žalos⁸. Kita vertus, visiškas žalos atlyginimas - pagrindinis principas, kuriuo grindžiama civilinė atsakomybė, todėl neabejotinai juo būtina vadovautis ir atlyginant neturtinę žalą. Be to, CK 6.263 straipsnio 2 dalis numato, kad žalą, padarytą asmens turtui, o įstatymų numatytais atvejais ir neturtinę žalą, privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo.

Atsižvelgiant į tai, kad žala padaroma piniginės vertės neturinčioms vertybėms, visiško žalos atlyginimo principo veikimas yra specifinis: įvertinant neturtinės žalos dydį pinigais turi būti visapusiškai įvertintos visos aplinkybės, siekiant, kad patirta neturtinė žala būtų įvertinta kiek įmanoma adekvatesne patirtiems išgyvenimams pinigine suma. Praktikoje nustatyti piniginę sumą, kuri visiškai atitiktų patirtą neturtinę žalą, neįmanoma, bet siekiama prie to kuo labiau priartėti⁹.

Išsakytą poziciją patvirtina ir teismų praktika. Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime pažymėjo, kad neturtinė žala, pasireiškia kaip dvasinio pobūdžio skriaudos, kurias tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti pinigais. Materiali (piniginė) kompensacija už moralinę žalą, kaip materialus tos moralinės žalos atitikmuo, turi būti skiriama vadovaujantis visiško (adekvataus) žalos atlyginimo principu, kurio taikymui tokiais atvejais būdingi svarbūs ypatumai, nes tokia materialinė kompensacija savo turiniu skiriasi nuo pačios moralinės žalos, kuri buvo padaryta ir už kurią yra kompensuojama, turinio ir dėl to pagal savo prigimtį negali atstoti patirtos dvasinės skriaudos¹⁰. Taip pat ir LAT laikosi pozicijos, kad atlyginant neturtinę žalą visiško žalos atlyginimo principo taikymas yra specifinis: „Neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas (*restitutio in integrum*) objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, kadangi neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. Įstatymas numato piniginę satisfakciją, kuria siekiama kiek įmanoma teisingiau kompensuoti nekentėjusiojo patirtą dvasinį, fizinį skausmą ir kt. Teismo funkcija yra nustatyti teisingą piniginę kompensaciją už patirtą skriaudą (dvasinius, fizinius išgyvenimus, praradimus)“¹¹.

CK 6.250 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais, išskyrus, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar gyvybei

⁸ MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2, p. 23.

⁹ Apie neturtinės žalos dydžio nustatymą žiūrėti 3 darbo dalyje.

¹⁰ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl LR Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 90-3529).

¹¹ LAT CBS 2003 m. kovo 26 d. nutartis c. b. N. Ž. v. *Specialios paskirties UAB „Vilniaus troleibusai“*, Nr. 3K-3-371/2003, kat. 39. 2.4.; 39.6.2.2.; 39.6.2.12.

(atlyginama visada). Taigi galima išskirti tris savarankiškus neturtinės žalos atlyginimo pagrindus¹²:

- dėl įvykdytų nusikaltimų atsiradusi neturtinė žala (vagysčių, plėšimų, išžagirimų ir pan.);
- dėl sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atsiradusi neturtinė žala;
- kitais atvejais, kai tą numato įstatymas.

Taigi tais atvejais, kai neturtinė žala padaryta ne dėl nusikaltimo, sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, vien fakto, jog buvo patirti tam tikri išgyvenimai, norint gauti neturtinės žalos atlyginimą, nepakanka, kadangi tokią teisę turi numatyti įstatymas. Lietuvos CK įtvirtintas išimtinis neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimo modelis, numatant išimtį svarbiausių vertybių pažeidimo bei nusikaltimų padarymo atvejais. Tai vienas iš požymių, skiriančių šią žalos rūšį nuo turtinės žalos atlyginimo.

Suprantamas įstatymų leidėjo sprendimas numatyti, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta sužalojus sveikatą ar atėmus gyvybę: tai svarbiausios vertybės, nusipelnančios didžiausios apsaugos, todėl siekiama nesudaryti kliūčių neturtinės žalos atlyginimui gauti (ypač prisimenant istorinę patirtį, kuri aptariama 2.3. darbo dalyje). Galima kelti klausimą, ar ir kitų vertybių pažeidimo atveju nereikėtų numatyti tokio paties reglamentavimo, atsisakant sąlygos, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais, sudarant galimybę neturtinės žalos atlyginimą gauti visais atvejais, kai ji buvo patirta. Abejonių teiginio, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais, teisėtumu kyla po Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimo¹³ priėmimo. Nors nutarimas priimtas vertinant valstybės institucijų atsakomybę už padarytą neturtinę žalą, manytina, jis aktualus ir kitais neturtinės žalos atlyginimo atvejais, todėl nusipelno detalesnės analizės.

Nutarime Konstitucinis Teismas nurodė, kad būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas, todėl svarbu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti. Taip pat buvo nurodyta, kad įstatymų leidėjo turimos diskrecijos negalima interpretuoti kaip apimančios jo laisvą nuožiūrą nustatyti kokį nors išsamų (baigtinį) atvejų sąrašą, kuomet žala turi būti atlyginama, arba nustatyti, kad tam tikrais atvejais padaryta žala gali būti

¹² RUDZINSKAS, A. Neturtinės žalos atlyginimo klausimai naujajame civiliniame kodekse. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 120.

¹³ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl LR Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 90-3529).

neatlyginama. Maža to, Konstitucinio Teismo nuomone, asmuo pagal Konstituciją turi teisę reikalauti padarytos žalos atlyginimo ir tada, kai atitinkamos žalos atlyginimo atvejis jokiam įstatyme nenumatytas, o teismai, sprenddami tokias bylas, turi konstitucinius įgaliojimus atitinkamą žalos atlyginimą priteisti tiesiogiai taikydami Konstituciją.

Manytina, kad tokia Konstitucinio Teismo pozicija pagrįsta, siekiant išvengti situacijos, kai atsiradusios neturtinės žalos atlyginimo negalima reikalauti vien dėl to, kad tokios teisės nenumato įstatymas. S. Cirtautienė pritaria Konstitucinio Teismo pozicijai siūlydama atsisakyti taisyklės, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais, ir įtvirtinti bendrą neturtinės žalos atlyginimo taisyklę pažeidus asmenines neturtines teises¹⁴. Visgi, manytina, kad nereikėtų pernelyg išplėsti neturtinės žalos atlyginimo galimybes. Pirmiausia, tiek CK, tiek atskiri įstatymai numato pakankamai platų atvejų neturtinei žalai gauti sąrašą, todėl, prieš atsisakant dabar esančio ribojimo, reikėtų rimtai įvertinti, ar dabartinis reguliavimas užkerta kelią gauti neturtinės žalos atlyginimą pažeidus svarbias asmenines neturtines teises. Negalima paneigti, kad atitinkamų atvejų numatymas įstatyme suteikia tam tikro aiškumo tiek teismams, tiek visuomenei, kalbant apie tokią sunkiai apibrėžiamą kategoriją kaip neturtinė žala. Be to, numatant, kaip nurodo Konstitucinis Teismas, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji buvo patirta, kyla pavojus, kad kompensacijų bus reikalaujama net už menkiausių išgyvenimų, stresinių situacijų patyrimą, kas neatitiktų neturtinės žalos instituto esmės, siejamos su itin stiprių išgyvenimų patyrimu. Taigi manytina, kad dabartinis reglamentavimas nėra ydingas, o jei atlikus detalią neturtinės žalos atlyginimo atvejų analizę paaiškėtų, kad dabartinis reglamentavimas trukdo gauti atlyginimą ypač svarbių vertybių pažeidimo atveju, įstatymų leidėjas turėtų imtis priemonių, kad tos kliūtys būtų pašalintos: numatyti tokią teisę įstatyme. Tai, manytina, iš dalies atitiktų ir Konstitucinio Teismo nutarimą, kuriame buvo pabrėžta, kad įstatymais turi būti sudarytos visos prielaidos atlyginti neteisėtais veiksmais padarytą neturtinę žalą. Dar vienu argumentu dabartinio reglamentavimo naudai galėtų būti ir R. Volodko pastebėjimas, kad bent jau kol kas teismai yra nepasirengę ir nesubrendę laisvesniam požiūriui į neturtinės žalos instituto ribas¹⁵. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį, kad net ir sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais įstatymų leidėjas linkęs papildomai pabrėžti apie neturtinės žalos atlyginimo galimybę (CK 6.283 straipsnio 1 dalis, CK 6.284 straipsnio 1 dalis bei

---

¹⁴ CIRTAUTIENĖ, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 209.

¹⁵ VOLODKO, R. *Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2009, p. 130-131.

6.285 straipsnio 1 dalis), kas suteikia aiškumo ir užkerta kelią neteisingoms interpretacijoms¹⁶.

Skirtingose valstybėse neturtinės žalos atlyginimas reglamentuojamas nevienodai. Apibendrinus valstybių neturtinės žalos reglamentavimo ypatumus, išskiriami trys valstybių tipai¹⁷:

- valstybės, kuriose turtinė ir neturtinė žala atlyginama remiantis tais pačiais principais, t. y. neturtinė žala atlyginama visada, kai ji įrodoma. Šis principas taikomas valstybėse, kuriose galioja „generalinio delikto“ principas (pvz. Prancūzijoje, Belgijoje)
- valstybės, kuriose neturtinė žala atlyginama tik įstatymo numatytais atvejais. Į šių valstybių tarpą patenka ir Lietuva, taip pat Vokietija, Šveicarija ir kitos.
- valstybės, kuriose neturtinė žala atlyginama tam tikrų deliktų atžvilgiu. Principas labiausiai būdingas bendrosios teisės tradicijos valstybėms. Pavyzdžiui, Anglijoje numatoma neturtinės žalos atlyginimo galimybė sveikatos sužalojimo, asmens laisvės apribojimo, įžeidimo, šmeižimo ir pan. atvejais.

---

¹⁶ Nesuprantama ir nepateisinama LAT vienoje iš nutarčių prieita išvada, kad neturtinės žalos atlyginimas sveikatos sužalojimo atveju galimas tik tada, jei tokią teisę numato įstatymas. Tokia interpretacija atlikta visiškai ignoruojant sisteminių normų aiškinimą. Žiūrėti: LAT CBS 2004 m. sausio 12 d. nutartis c. b. *G.B. v. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija*, Nr. 3K-3-31, kat. 39.6.2.12.

¹⁷ MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2, p. 23.

2.2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO TIKSLAI

Kaip jau buvo minėta, vienas problematiškiausių klausimų tiek teismų praktikoje, tiek doktrinoje yra neturtinės žalos dydžio nustatymas, kuris tiesiogiai priklauso nuo apsisprendimo, kokių tikslų siekiama šiuo institutu. Žinoma, tikslų iškėlimas neišsprendžia visų problemų, susijusių su konkrečia neturtinės žalos dydžio nustatymu, tačiau tai vienas iš principinių dalykų, nukreipiančių teisinga linkme.

Nei teismai, nei doktrina nepateikia vieningos nuomonės, kokių tikslų siekiama atlyginant neturtinę žalą. Kaip nurodoma literatūroje, tai gali būti nulemta objektų, už kuriuos reikalaujama neturtinės žalos atlyginimo, specifikos ir todėl, kad jie neturi turtinės vertės.¹⁸ Paprastai neturtinės žalos atlyginimas siejamas su trimis tikslais: kompensavimu, prevencija bei nubaudimu.

2.2.1. *Kompensavimo tikslas*

CK 6.251 straipsnis įtvirtina visišką nuostolių atlyginimą kaip kertinį civilinės atsakomybės principą. Jo taikymas reiškia, kad žalą būtina tiksliai įvertinti, ir nukentėjusiajam atlyginti būtent tiek, kiek jis prarado. Jei atlyginama daugiau, nei buvo patirta žalos, minėtas principas pažeidžiamas, o civilinė atsakomybė tada atlieka ne tik kompensavimo, bet ir nubaudimo funkciją. Tais atvejais, kai nukentėjusysis gauna daugiau, nei patyrė žalos, tai gali būti vertinama kaip nukentėjusiojo nepagrįstas praturtėjimas, o jei mažiau – pažeidžiamas visiško žalos atlyginimo principas ir civilinė atsakomybė ne visiškai atlieka kompensavimo funkciją.¹⁹ Vadinasi, kompensavimo funkcija visiškai būtų realizuojama tik tada, kai priteistas žalos atlyginimas būtų tokio dydžio, kaip ir patirta žala – nei didesnis, nei mažesnis. Galima daryti išvadą, kad kompensavimo funkcija visa apimtimi gali būti realizuojama tik atlyginant patirtą turtinę žalą, kurios dydį nukentėjusysis gali pagrįsti tam tikrais įrodymais, tuo tarpu, kaip jau buvo minėta, atlyginant neturtinę žalą, kompensavimo principas veikia tik iš dalies. Nepaisant to, kompensavimo principas pripažįstamas pagrindiniu ir būtent jo turi būti siekiama priteisiant neturtinės žalos atlyginimą.

---

¹⁸ MIZARAS, V. Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą. *Teisė*, 2003, nr. 47, p. 90.

¹⁹ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 346.

Konstitucinis Teismas nutarime²⁰ nurodė, kad moralinė žala yra dvasinė skriauda, kurią tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai. Padarytos moralinės žalos, kaip asmens patirtos dvasinės skriaudos, neretai apskritai niekas (*inter alia* jokia materiali kompensacija) negali atstoti, nes asmens psichologinės, emocinės ir kitokios būsenos, buvusios iki tol, kol jis patyrė dvasinę skriaudą, neišmanoma sugrąžinti – tokią būseną kai kada (geriausiu atveju) galima tik iš naujo sukurti, panaudojant *inter alia* materialią (pirmiausia piniginę) kompensaciją už tą moralinę žalą, t. y. sudarant materialias prielaidas iš naujo sukurti tai, ko negalima sugrąžinti.

Galima daryti išvadą, kad kompensavimo principas gali būti suprantamas dvejopai: kaip žvelgimas į tai, kas jau yra įvykę, bandymas įvertinti ir atlyginti už patirtus skausmus, išgyvenimus, nepatogumus, arba kaip siekimas sukurti tam tikrą gerovę nukentėjusiajam, priteisiant kompensaciją, kurios dėka jis gali patirti teigiamų emocijų ir tokiu būdu tapti laimingesnis, t. y. už tam tikrus patirtus praradimus gauti tai, ko nebūtų turėjęs. Manytina, kad šie kompensavimo principo aspektai yra neatsiejamai susiję ir neturėtų būti vertinami kaip prieštaringi: kuo didesni pergyvenimai buvo patirti, tuo didesnės kompensacijos priteisimas bus pateisinamas.

Kompensavimo tikslas laikomas priimtinausiu, nes atsižvelgiama į nukentėjusiojo interesus. Pagrindinis dėmesys sutelkiamas į jo patirtų išgyvenimų, asmeninių savybių vertinimą, siekiant, kad būtų paskirta teisinga kompensacija.

2.2.2. *Prevencijos tikslas*

Paprastai kaip pagrindinį neturtinės žalos tikslą akcentuojant kompensavimo siekimą, pamirštama ar vengiama kalbėti apie dar vieną tikslą – prevenciją. Manytina, šis tikslas visiškai suderinamas su civilinės atsakomybės taikymu, bei jau aptartu įstatymų leidėjo prioritetiniu siekiu išvengti pažeidimų. Vien jau civilinės atsakomybės egzistavimas daro įtaką ir skatina elgtis atsargiau, atidžiau, laikantis teisės aktuose numatytų reikalavimų. Štai ir Europos deliktų teisės principų²¹ 10:101 straipsnis numato, kad žalą padaręs asmuo privalo ją kompensuoti, o tokios kompensacijos numatymas kartu tarnauja ir kaip prevencinis tikslas. Civilinės atsakomybės taikymas turi prevencinį poveikį tiek tam asmeniui, kuriam ji taikoma, tiek ir visai visuomenei, ypač, kai atvejai tampa plačiai

---

²⁰ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl LR Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 90-3529).

²¹ Principles of European Tort Law [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-03-22]. Prieiga per internetą: <<http://civil.udg.es/tort/principles/>>.

žinomi visuomenėje. LAT taip pat yra pripažinęs prevencinį civilinės atsakomybės tikslą: „deliktinė civilinė atsakomybė atlieka ne tik kompensacinę, bet ir auklėjamą bei prevencinę funkcijas“²².

Yra nuomonių, kad prevencinio tikslo pripažinimas pateisintų ir didesnės nei įprasta piniginės kompensacijos priteisimą iš žalą padariusio asmens tais atvejais, kai kalbama apie itin grubius, sistemingus, tyčinius, siekimu turinės naudos pagrįstus fundamentaliausių asmeninių vertybių pažeidimus.²³ Vis dėlto, tokia nuomonė kelia tam tikrų abejonių, ar tokiu būdu nėra siekiama nubausti žalą padariusį asmenį, civilinę teisę prilyginant baudžiamajai. Didesnės neturtinės žalos atlyginimas tokiais atvejais galėtų būti paaiškintas nukentėjusiojo jautresne reakcija į tam tikrus pažeidimus: pavyzdžiui, jei žala buvo padaryta dėl neatsargumo, nukentėjusiajam gali būti lengviau pateisinti kaltininką nei tyčios atveju.

2.2.3. Nubaudimo tikslas

Šis tikslas galėtų būti suprantamas dvejopai:

1) Kaip atsilyginimas pažeidėjui tuo pačiu, tačiau tai sunkiai galėtų būti suderinama su civilinės atsakomybės, pasižyminčios kompensaciniu pobūdžiu, esme. Iš kitos pusės, atsižvelgiant į tai, kad patyrus neturtinę žalą, pavyzdžiui, dėl to, kad asmuo buvo sužalotas ir tie sužalojimai yra stiprūs ir negrįžtami, natūraliai žmoguje gimsta keršto jausmas, noras, kad kaltininkas pasijaustų taip pat, kaip nukentėjęsysis. Žinoma, *Talio* principo taikymas šiais laikais būtų didelis žingsnis atgal, tačiau atsižvelgiant į tokią žmogaus prigimtį, galima būtų manyti, jog neturtinės žalos atlyginimas tokiu atveju būtų realizuojamas kompensuojant nukentėjusiajam neturtinę žalą ne pinigine, o emocijų forma.

2) Kaip pažeidėjo nubaudimas, priteisiant nukentėjusiajam tokio dydžio piniginę kompensaciją, kurios dydis pažeidėjui būtų kaip bauda.

Nei viena, nei kita pozicija neatrodo priimtina, o kartu galima daryti išvadą, kad iš aptartų neturtinės žalos atlyginimo tikslų paskutinysis (nubaudimas) yra nesuderinamas su civiline teise. Akivaizdu, kad vienu metu negali būti siekiama ir kompensavimo, ir nubaudimo, nes tai savo esme priešingi tikslai, reikalaujantys dėmesį sutelkti ties

---

²² LAT CBS 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisariatas v. P S.*, Nr. 3K-7-496/2008, kat. 38., 44.1, 44.5.2.16, 44.8.

²³ VOLODKO, R. *Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2009, p. 73.

skirtingomis šalimis: kompensavimo atveju į nukentėjusįjį, o nubaudimo – žalą padariusį asmenį.

2.2.4. Vokietijoje neturtinės žalos atlyginimui keliami tikslai

Kadangi neturtinės žalos atlyginimas gana naujas institutas Lietuvos teisėje, siekiant geriau suvokti jo esmę bei specifiką, verta pažvelgti į užsienio valstybėse, kurios gali pasigirti gilesnėmis neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimo bei praktinio taikymo tradicijomis, suformuotą praktiką šiuo klausimu.

Vokietijos mokslininkai²⁴ pripažįsta, kad daugiausiai diskusijų kyla bandant atsakyti į klausimą, kokių tikslų siekiama atlyginant neturtinę žalą. Iš pradžių teismų praktikoje dominavo pozicija, kad pagrindiniu turėtų būti laikomas kompensavimo tikslas, tačiau po 1995 m. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo priimto sprendimo buvo pradėta kalbėti apie du neturtinės žalos atlyginimo tikslus (*vok. Doppelfunktion*): kompensacija (*vok. Ausgleichung*) ir atlyginimas (*vok. Genugtuung*). Pirmiausia nukentėjusiajam turi būti kompensuota už tai, ką jis patyrė dėl pažeidimo, todėl kaltininkas, kuris apsunkino nukentėjusiojo gyvenimą, turi imtis įmanomų priemonių, kad jį vėl palengvintų. Ir nors pripažįstama, kad pinigine kompensacija nėra pajėgi panaikinti patirtus dvasinius bei fizinius išgyvenimus, tačiau dėka gautų pinigų nukentėjusiajam sudaroma galimybė pasijausti komfortiškai, patirti džiaugsmo: nekentėjusysis gali įsigyti norimus daiktus, išvykti į kelionę, užsiimti mėgstama veikla ir pan.²⁵

Vokietijos Aukščiausiasis Teismas kritikuojamas dėl to, kad kompensavimo tikslą apibrėžė per siaurai – tik kaip siekimą nukentėjusiojo gyvenimą padaryti lengvesnį. Orientuojamasi tik į neturtinės žalos atlyginimo pasekmes: nukentėjusysis turi pajusti tam tikrą komfortą, palengvėjimą. Tuo tarpu siekiant kompensavimo tikslo būtina kompensuoti už patirtus nematerialius išgyvenimus: svarbu, kad nukentėjusysis gautų kompensaciją, o ne tai, kaip jis ją panaudos²⁶.

Kaip matyti, tarp vokiškojo *Ausgleichung* ir lietuviškojo kompensavimo tikslo būtų galima dėti lygybės ženklą tiek turinio, tiek svarbos prasme: abi valstybės kompensavimo tikslui teikia pirmenybę.

²⁴ KAFITZ, N. *Der Kampf ums Schmerzensgeld im Vorfeld des BGB von 1990 am Beispiel zweier Reichsgerichtsurteile aus 1882*. [interaktyvus] 2005, [žiūrėta 2009 03 22], p. 143-146. Prieiga per internetą: <http://bibserv7.bib.uni-mannheim.de/madoc/volltexte/2006/1151/pdf/Dissertation_Kafitz.pdf>; ADY J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, p. 93.

²⁵ KÖTZ, H.; WAGNER, G. *Deliktsrecht*. Zehnte, neu bearbeitete Auflage. Luchterhand, 2006, p. 274.

²⁶ ADY, J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, p. 103-104.

Nors kompensavimo principas Vokietijoje pripažįstamas svarbiausiu, tačiau tam tikrais atvejais jo gali nepakakti. Taigi, kalbama dar ir apie atlyginimo tikslą, kuris veikia kaip nukentėjusiojo nuraminimas išperkant kaltę. Kai kurie autoriai teigia, kad šis principas iš dalies panašus į kerštą, priartėja prie nubaudimo, todėl yra stipriai kritikuojamas kaip nesuderinamas su civiline teise. Tačiau pabrėžiama, kad būtent šio tikslo pripažinimas pateisina kompensacijos priteisimą tiems nukentėjusiesiems, kurie nesuvokia jų atžvilgiu padaryto pažeidimo²⁷. Be to nurodoma, kad šis tikslas nėra realizuojamas tais atvejais, kai neturtinės žalos atlyginimo pareiga tenka draudikui pagal sudaromas draudimo sutartis, nes tokiu atveju pažeidėjas nepatiria neigiamų turinių pasikeitimų, jo turtinė padėtis nepablogėja arba pablogėja ne taip žymiai²⁸.

Taip pat pripažįstama, kad neturtinės žalos atlyginimui būdingas ir prevencijos tikslas, todėl svarbu, kad priteisiamos žalos dydis būtų toks, kad turėtų prevencinį efektą pažeidėjo atžvilgiu. Ir jei atlyginimo už padarytą žalą tikslas susilaukia gana gausios kritikos, tai prevencijos tikslas susilaukia pozityvių atgarsių.²⁹ Prevencijos tikslas aiškinamas ir taip, jog tereikia kaltininkui užkrauti piniginę pažeidimo naštą ir tai jau veikia kaip paskatinimas elgtis atidžiau ir rūpestingiau.³⁰

---

²⁷ KÖTZ, H.; WAGNER, G. *Deliktsrecht*. Zehnte, neu bearbeitete Auflage. Luchterhand, 2006, p. 98-100.

²⁸ KAFITZ, N. *Der Kampf ums Schmerzensgeld im Vorfeld des GBG von 1990 am Beispiel zweier Reichsgerichtsurteile aus 1882*. [interaktyvus] 2005, [žiūrėta 2009 03 22], p. 143-146. Prieiga per internetą: <http://bibserv7.bib.uni-mannheim.de/madoc/volltexte/2006/1151/pdf/Dissertation_Kafitz.pdf>

²⁹ KAFITZ, N. *Der Kampf ums Schmerzensgeld im Vorfeld des GBG von 1990 am Beispiel zweier Reichsgerichtsurteile aus 1882*. [interaktyvus] 2005, [žiūrėta 2009 03 22], p. 143-146. Prieiga per internetą: <http://bibserv7.bib.uni-mannheim.de/madoc/volltexte/2006/1151/pdf/Dissertation_Kafitz.pdf>

³⁰ KÖTZ, H.; WAGNER, G. *Deliktsrecht*. Zehnte, neu bearbeitete Auflage. Luchterhand, 2006, p. 275.

2.3. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMAS: ISTORINIS ASPEKTAS

2.3.2. Neturtinės žalos atlyginimo ištakos

Idėja už nematerialių vertybių pažeidimus reikalauti atlygio nėra nauja. Jau Senasis Testamentas numatė tam tikrą atpildą už sveikatos bei kūno sužeidimus: akį už akį, gyvybę už gyvybę, ranką už ranką ir pan. Panaši idėja sutinkama ir ankstyvojoje romėnų teisėje. Romėnų teisė deliktų prieš asmenį atveju leido privatą nusikaltėlio persekiojimą, kuris dažnai baigdavosi jo mirtimi, tokiu būdu būdavo patenkinamas nukentėjusiojo keršto jausmas. Privataus keršto ribojimai buvo numatyti Dvylikos lentelių įstatyme (450 m. per. Kr.): negalima kaltininko nuskriausti labiau, nei jis nuskriaudė nukentėjusįjį. Be to, už tam tikrus sunkius kūno sužalojimus buvo numatytos piniginės kompensacijos (atliko tiek nubaudo, tiek kompensavimo funkciją). Piniginės kompensacijos reikalavimas (*actio injuriarum*) palaipsniui įsitvirtino. Iš pradžių reikalauti kompensacijos buvo galima tik už matomus sužalojimus, vėliau – už bet kokią nepagarbą asmeniui, tokiu būdu atlyginant (*vok. Genugtuung*) bei baudžiant (*vok. Buße*).³¹

Vokietijoje neturtinės žalos (*vok. Schmerzengeld*) atlyginimas išsivystė iš germaniškojo „vergeldo“ (*vok. Wergeld*) – tam tikros bausmių sistemos, kuri kaip atsaką į teisės pažeidimą numatė atitinkamą piniginę baudą. Pirmą kartą neturtinė žala įstatymiškai buvo įtvirtinta pirmajame Vokietijos baudžiamajame sąvade 1532 m. (*Constitutio Criminalis Carolina*), numatant, kad nukentėjusysis, kuris buvo neteisėtai kankintas, už patirtą skausmą gali reikalauti kompensacijos.³²

Iki pat XIX d. buvo pabrėžiamas baudžiamasis neturtinės žalos atlyginimo pobūdis, nurodant kad pinigai ir skausmas nesuderinami dalykai, todėl neturtinės žalos atlyginimas gali būti vertinamas tik kaip privati bausmė.³³

Svarbiais įvykiais neturtinės žalos atlyginimo istorijoje tapo ilgainiui atsiradęs baudžiamosios bei civilinės atsakomybės atribojimas, pripažįstant, kad baudžiamoji atsakomybė realizuojama taikant bausmes, o civilinė – kompensaciją.³⁴ Taip pat XIX a. pabaigoje jau atsirado žalos skirstymas į turtinę ir neturtinę, kuris Vokietijoje (taip pat ir

³¹ ADY, J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, p. 7-9.

³² ADY, J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, p. 10-11.

³³ ADY, J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, p. 12-17.

³⁴ MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2, p. 5;

Lietuvoje) šiandien tapęs visiškai įprastu dalyku, nors yra teisinių sistemų, kur tokios skirstymo nėra arba jis neturi tokios didelės reikšmės.³⁵

Pripažinta, kad nukentėjusiajam turi būti visiškai atlyginta padaryta neturtinė žala, o ši kompensacinė idėja buvo įtvirtinta ir Vokietijos CK.³⁶ Kompensacinės neturtinės žalos pripažinimas sukėlė problemų apskaičiuojant neturtinę žalą, kurių nekildavo, kol atsakomybės taikymas pasireiškėdavo baudos taikymu.³⁷

2.3.1. Neturtinės žalos atlyginimo raida Lietuvoje

Lietuvos teisėje neturtinės žalos atlyginimas institutas gana naujas, o tai buvo įtakota tarybinės doktrinos, kuri neturtinės žalos atlyginimą laikė amoraliu. Buvo teigiama, kad išgyvenimų vertinimas pinigais prieštarauja socialistinei moralei, o ir įvertinti pinigais nėra įmanoma.³⁸

Tam tikrų neturtinės žalos atlyginimo instituto užuomazgų išvelgiama jau Kazimiero Teisyne, kur buvo numatyta, kad už nužudymą ar kūno sužalojimą atlyginama laisvosiomis kompozicijomis, reiškusiomis kartu ir žalos atlyginimą ir bausmę, taip pat kunigaikščio Aleksandro, Žygimanto Senojo paskelbtose privilegijose, Statutuose bei kituose aktuose.³⁹ Vis dėlto, „pilnavertis“ neturtinės žalos reglamentavimas Lietuvoje atsirado tik priėmus dabartinį CK, todėl Lietuva negali pasigirti ne vieną amžių trunkančia neturtinės žalos atlyginimo instituto evoliucija.

Iki 1940 m. Lietuvoje galiojęs Rusijos įstatymų sąvado X tomo I dalies 670 straipsnis numatė neturtinės žalos atlyginimą dėl asmens nuoskaudos ar įžeidimo, 1940 - 1989 m. galioję įstatymai neturtinės žalos atlyginimo apskritai nenumatė ir tik 1990 m. vasario 9 dieną priėmus Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymą⁴⁰ buvo numatyta neturtinės žalos atlyginimo galimybė⁴¹. Vėliau taip pat buvo numatytas neturtinės žalos atlyginimas už neteisėtai valstybės ar savivaldos institucijų, įstaigų, tarnybų bei pareigūnų ir valdininkų veiksmais ar neveikimu viešojo administravimo srityje padarytą žalą (1964 m. CK⁴² 485 straipsnis), neteisėtai kvotos, tardymo,

³⁵ ADY, J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, p. 12-17.

³⁶ SLYZIK, A. *Beck'sche Schmerzengeldtabelle: von Kopf bis Fuss* [interaktyvus], 2001 [žiūrėta 2009 03 09]. Prieiga per internetą <<http://beck-online.beck.de/>>

³⁷ MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2, p. 5.

³⁸ CIRTAUTIENĖ, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008. p. 46.

³⁹ VOŁODKO, R. *Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2009. p. 24-25.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas (Valstybės žinios, 1990-03-10, Nr. 7-163).

⁴¹ MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 3, p. 9.

⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138).

prokuratūros ir teismo veiksmais padarytą žalą (1964 m. CK 485 straipsnis) bei už autoriaus asmeninių neturtinių teisių pažeidimą. Tačiau tarp 1964 m. CK numatytų vos kelių neturtinės žalos atlyginimo atvejų nebuvo nei neturtinės žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo, nei gyvybės atėmimo atvejais, kas sunkiai suprantama ir logiškai paaiškinama, kadangi sveikata ir gyvybė laikomos svarbiausiomis vertybėmis, kurių apsauga nuo 1992 m. buvo numatyta Konstitucijoje. Taigi kurį laiką buvo susiklosčiusi gana paradoksali situacija: Konstitucija įtvirtino gyvybę, sveikatą kaip vienas svarbiausių vertybių, o tuometiniams įstatymams nenumatant teisės į neturtinės žalos atlyginimą buvo užkirstas kelias gauti atlyginimą jų pažeidimo atveju. Keista, kad pažeidus gyvybę ar sveikatą, neturtinės žalos atlyginimo gauti nebuvo galima, o už garbės ir orumo pažeidimus toks atlyginimas buvo įmanomas, nors daugelis pritartų, kad gyvybė ir sveikata vertybių skalėje yra bent laipteliu aukščiau.

1994 m. buvo priimtas Sveikatos sistemos įstatymas⁴³, kurio 140 straipsnyje reglamentuota pareiga atlyginti neturtinę žalą, padarytą pažeidus sveikatos priežiūros priimtinumą reikalavimus, asmens sveikatos informacijos konfidencialumą (asmens medicininę paslaptį). Tačiau galima drąsiai teigti, kad tik priėmus dabartinį CK buvo užpildyta dalis iki tol buvusių neturtinės žalos reglamentavimo spragų, o neturtinės žalos atlyginimas tapo žymiai išsamiau reglamentuotas. Buvo numatyta, kad neturtinė žala atlyginama visai sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais, kurie reglamentuoti ir atskiruose CK straipsniuose. Be to, iš esmės pasikeitė ir reglamentavimo principai: buvo atsisakyta minimalių ir/ar maksimalių neturtinės žalos dydžių įtvirtinimo įstatymuose ir teismams palikta galimybė įvertinus visas reikšmingas bylos aplinkybes priteisti teisingą neturtinės žalos dydį. Minimalių ar maksimalių ribų nustatymas įstatymuose nepalankiai buvo įvertintas Konstitucinio Teismo, kuris nurodė, kad „netgi įstatymų leidėjas neturi konstitucinių įgaliojimų nustatyti kokių nors maksimalių atlygintinos neteisėtais veiksmais asmeniui padarytos žalos dydžių, kurie suvaržytų teismą ir neleistų priteisti teisingo atlyginimo už tą asmens patirtą moralinę žalą. Jeigu toks teisinis reguliavimas būtų nustatytas, būtų apriboti *inter alia* Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinti teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, nepaisoma konstitucinės žalos atlyginimo sampratos, įtvirtintos *inter alia* Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje, konstitucinių teisingumo ir teisinės valstybės principų.“⁴⁴

---

⁴³ Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas (Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1231).

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 90-3529).

Nors iki įsigaliojant 2000 m. CK nebuvo teisinio pagrindo priteisti neturtinę žalą sveikatos sužalojimo atvejais, tačiau LAT praktika šiuo klausimu nebuvo visiškai kategoriška ir vienoda. Tą būtų galima, matyt, paaiškinti paprasčiausiai protingumo principo siekimu, kuris teisėjus vertė abejoti, ar teisinga atmesti ieškinius dėl neturtinės žalos atlyginimo pakenkus svarbiausioms, dėl to didžiausios apsaugos nusipelnančioms, vertybėms.

LAT 2002 m. gegužės 13 d. nutartyje⁴⁵ nurodė, kad atsižvelgiant į tai, jog nelaimingas atsitikimas, kurio metu buvo sužalota ieškovo sveikata, įvyko 1999 m. rugpjūčio 6 d., t. y. galiojant 1964 CK, kurio 498-510 straipsniai, reglamentuojantys žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju, nenumatė, kad sužalojus fizinį asmenį, atsakingas už žalą asmuo turėtų atlyginti nukentėjusiajam ne tik turtinę, bet ir neturtinę žalą, neturtinė žala negali būti priteisiama.

LAT 2002 m. birželio 24 d. nutartimi⁴⁶ taip pat netenkino iškovo reikalavimo atlyginti dėl sveikatos sužalojimo patirtą žalą. Buvo pabrėžta, kad nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs CK atgaline tvarka negali būti taikomas. Tą numato ir CK patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo⁴⁷ 4 straipsnio 1 dalies nuostata: „Civilinis kodeksas taikomas civiliniams teisiniams santykiams, atsirandantiems jam įsigaliojus, išskyrus šiame įstatyme numatytas išimtis“. O minėto įstatymo 47 straipsnio 2 dalis numato, kad normos dėl deliktinės atsakomybės taikomos, kai žala asmeniui, turtui padaroma ir atsiranda įsigaliojus šiam kodeksui. Jei žala asmeniui, turtui buvo padaryta iki Civilinio kodekso įsigaliojimo, tačiau žala atsiranda ir nukentėjęs asmuo kreipiasi dėl žalos atlyginimo įsigaliojus šiam kodeksui, žala atlyginama pagal šio kodekso normas, išskyrus atvejus, kai iki Civilinio kodekso įsigaliojimo padaryti veiksmai, dėl kurių atsiranda žala įsigaliojus šiam kodeksui, pagal jų padarymo metu galiojusius įstatymus nebuvo pagrindas atsakomybei atsirasti. Taigi tais atvejais, kai neteisėti veiksmai buvo atlikti iki įsigaliojant dabartiniam CK, neturtinė žala gali būti atlyginama pagal 2000 m. CK tik esant dviem sąlygoms: žala turi atsirasti ir asmuo turi kreiptis dėl jos atlyginimo jau galiojant 2000 m. CK. Minėtoje byloje buvo remiamasi 1964 m. CK, kadangi ieškovas dėl žalos atlyginimo kreipėsi 2001 m. gegužės 22 dieną. Neturtinės žalos atlyginimas nebuvo priteistas, nes 1964 m. CK 498 straipsnis nenumatė neturtinės žalos atlyginimo galimybės. Teismas nurodė, kad „deliktinė atsakomybė pasižymi tuo, kad atsiranda teisės normose nustatyta tvarka ir sąlygomis, todėl, jei šią atsakomybę nustatančiose normose

⁴⁵ LAT CBS 2002 m. gegužės 13 d. nutartis c. b. G. Č. v. AB „Alkesta“, UAB DK „Lindra“ ir UAB „Alytaus melioracija“, Nr. 3K-3-723/2002, kat. 39.6.2.12.

⁴⁶ LAT BCS 2002 m. birželio 24 d. nutartis c. b. A. B. v. D. M., Nr. 3K-3-920/2002, kat. 39.6.2.; 39.6.2.12.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 74-2262).

nėra nustatyta moralinės žalos atlyginimo, tai vadovaujantis bendrais principais negalima įpareigoti atlyginti žalą kitaip, nei nustato įstatymas (Konstitucijos 30 str.).“

Aptartos bylos lyg ir leistų tvirtinti, kad LAT griežtai laikėsi pozicijos, jog 1964 m. CK nenumatė neturtinės žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atvejais, todėl ieškiniai dėl neturtinės žalos nebuvo tenkinami. Tačiau 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartyje⁴⁸ sutinkama jau kitokia teismo pozicija šiuo klausimu. LAT nurodė, kad 1964 m. CK 483 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas „pilnutinio atlyginimo principas apima tiek turtinės, tiek neturtinės žalos atlyginimą“, ir gražindamas bylą nagrinėti iš naujo nurodė, kad neturtinės žalos atlyginimas pagal 1964 m. CK yra galimas. Akivaizdu, kad toks sprendimas buvo padiktuotas tuo metu jau galiojančio dabartinio CK, numačiusio neturtinės žalos atlyginimą svarbiausių vertybių pažeidimo atveju, tačiau, manytina, kad teismo padarytos išvados nusipelno kritikos. Minėtoje situacijoje buvo taikomas 1964 m. CK normos, kurių prasmė negalėjo būti aiškinama remiantis žymiai vėliau priimto CK įtvirtintu reglamentavimu.

---

⁴⁸ LAT CBS 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis c. b. *E. L. v. Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras*, Nr. 3K-3-1108/2002, kat. 39.6.2.12.

3. NETURTINĖS ŽALOS SAMPRATA IR ATLYGINIMO GALIMYBĖS SVEIKATOS SUŽALOJIMO IR GYVYBĖS ATĖMIMO ATVEJ AIS

3.1. NETURTINĖS ŽALOS SAMPRATA SVEIKATOS SUŽALOJIMO BEI GYVYBĖS ATĖMIMO ATVEJ AIS

3.1.1. Sveikatos sužalojimas

CK 6.283 straipsnio 1 dalis⁴⁹ numato, kad jei fizinis asmuo buvo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, atsakingas už žalą asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus jo patirtus nuostolius bei neturtinę žalą. Neturtinės žalos sampratą, kaip jau minėta, pateikia CK 6.250 straipsnis: tai fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir pan. Neturtinę žalą apibūdinantys požymiai įprasti ir būdingi kasdieniniam žmogaus gyvenimui: sprendžiant gyvenimiškas situacijas nuolat patiriamas didesnis ar mažesnis stresas, pergyvenimai, nemalonumai. Nors CK nenumato jokių neturtinės žalos atlyginimo ribojimų, tačiau atsižvelgiant į instituto prigimtį, teismų praktiką, užsienio valstybių patirtį galima teigti, jog ne bet kokie, o tik ypač stiprūs pergyvenimai laikytini pagrindu reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Vokietijoje net buvo siūlymų apriboti teisę kreiptis dėl neturtinės žalos atlyginimo atitinkama pinigų suma (1000 DM).⁵⁰

Pasaulio Sveikatos Organizacijos (toliau - PSO) Konstitucijoje⁵¹ sveikata apibrėžiama kaip visiška fizinė, psichinė ir socialinė gerovė, o ne tik kaip ligos ar negalios nebuvimas. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas⁵² taip pat pateikia šią sąvoką: „sveikata – tai ne tik ligų ir fizinių defektų nebuvimas, bet ir fizinė, dvasinė bei socialinė žmonių gerovė“. Tiek PSO, tiek Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas sveikatą apibrėžia labai plačiai – kaip fizinę, dvasinę, socialinę gerovę, o remiantis tokia sveikatos samprata, sveikatos sužalojimu galėtų būti laikomi kone visi atvejai, kai asmuo nesijaučia gerai: patiria fizinius skausmus, dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, dvasinius sukrėtimus, emocinę depresiją ir pan. Taip plačiai aiškinant

⁴⁹ Teisę į neturtinės žalos atlyginimą nepilnamečio sveikatos sužalojimo atveju numato CK 6.285 straipsnio 1 dalis, tačiau pagrindiniai straipsnių ypatumai susiję su turtinės žalos atlyginimu, bet nukentėjusiojo amžius gali būti pripažintas svarbiu neturtinei žalai apskaičiuoti kriterijumi – plačiau 3 darbo dalyje.

⁵⁰ SLYZIK, A. *Beck'sche Schmerzengeldtabelle: von Kopf bis Fuss* [interaktyvus], 2001 [žiūrėta 2009 03 09]. Prieiga per internetą <<http://beck-online.beck.de/>>.

⁵¹ PSO Konstitucija. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 03 23]. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/gb/bd/PDF/bd46/e-bd46_p2.pdf>.

⁵² Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas (Valstybės žinios. 1994, Nr. 63-1231; 1998, Nr. 112-3099).

sveikata, daugelis neturtinės žalos atlyginimo atvejų galėtų būti vertinami kaip neturtinės žalos atlyginimas sužalojus sveikata. Taigi, manytina, kad sveikatos sužalojimą, už kurį numatyta teisė gauti neturtinės žalos atlyginimą, reikia aiškinti siauriau, nei numato minėti aktai. Kitaip tariant, tam tikri sveikatos sužalojimai gali būti patiriami, bet ne visada dėl jos mažareikšmiškumo bus pagrindas kreiptis į teismą, nes paprastai jau vien bylinėjimasis tokiais atvejais kainuotų kelis ar keliolika kartų brangiau nei reikalaujamas neturtinės žalos dydis⁵³.

Lietuvos teismai taip pat formuoja praktiką, kad neturtinė žala turėtų būti atlyginama tik tada, kai buvo peržengta įprastų išgyvenimų riba. Lietuvos Vyriausiasis Administracinis teismas (toliau - LVAT) vienoje iš bylų⁵⁴ pažymėjo, kad „tik tuomet, kai bylos faktinės aplinkybės <...> leidžia konstatuoti įprastų (sprendžiant gyvenimiškas situacijas objektyviai neišvengiamų) išgyvenimų ribos peržengimą, yra pagrindas pripažinti, jog padaryta neturtinė žala, vertintina pinigais“.

Panašios pozicijos, kad neturtinė žala turėtų būti atlyginama už patirtus stiprius išgyvenimus, laikosi ir LAT. Vienoje iš bylų⁵⁵, kurioje ieškovas kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti iš atsakovo UAB „Omnitel“ turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą dėl patirto streso bei sveikatai padarytos žalos, atsiradusios dėl to, kad iš atsakovo gautas telefonas neveikė ir ieškovas per Šv. Velykų šventę negalėjo susisiekti su artimaisiais, LAT nurodė, kad „pagal šioje byloje nustatytas aplinkybes nėra pagrindo priteisti ieškovui neturtinės žalos atlyginimą, nes nėra pagrindo pripažinti, kad dėl trumpalaikio mobiliojo ryšio paslaugos teikimo ieškovui sutrikimo jis patyrė CK 6.250 straipsnio 1 dalyje įvardyto pobūdžio neturtinę žalą.“ Neturtinė žala turi būti atlyginama tik tada, kai buvo patirti stiprūs išgyvenimai, todėl neturtinės žalos priteisimas (neneigiant to, kad dėl neveikiančio telefono galėjo būti išgyventa) nebūtų atitikęs neturtinės žalos atlyginimo instituto esmės, būtų sudarytos galimybės piktnaudžiauti kreipiantis į teismus dėl neturtinės žalos atlyginimo paprasčiausiai siekiant pasipelnyti.

Lietuvos teisės doktrinoje nurodoma, kad neturtinės žalos atlyginimas galimas tik tada, kai pakenkimas sveikatai yra sunkus ir turi itin neigiamus padarinius asmens gyvenimo kokybei.⁵⁶

---

⁵³ VOLODKO, R. *Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2009. p. 49-57.

⁵⁴ LVAT 2005 m. liepos 13 d. nutartis pagal J.K. skundą, Nr. A⁷-797-05, kat. 15.2.

⁵⁵ LAT CBS 2005 m. gegužės 11 d. nutartis c. b. J.A.J. v. UAB „Omnitel“, Nr. 3K-3-297/2005, kat. 44.2.4.2, 44.6.

⁵⁶ CIRTAUTIENE, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 98.

Vokietijos CK komentare nurodoma, kad atsakomybė atsiranda už sveikatos bei kūno sužalojimus: kūno sužalojimas (*vok. Körperverletzung*) – bet koks kūno visumos pažeidimas, įskaitant sukeltus skausmus, o sveikatos sužalojimas (*vok. Gesundheitsverletzung*) – nepageidautinas pašalinis fizinis, dvasinis pakenkimas. Kartu atkreipiamas dėmesys į tai, kad ne apskritai bet koks, o didesnis nei įprasta neigiamas poveikis asmeniui vertinamas kaip sveikatos sužalojimas.⁵⁷

CK 6.283 straipsnio 1 dalis numato, kad turtinė ir neturtinė žala atlyginama, kai asmuo suluošinamas ar kitaip sužalojama jo sveikata. Asmens suluošinimas pasireiškia tam tikrų fizinių sužalojimų padarymu, kurie paprastai pasireiškia objektyviai: žaizdos, randai, lūžiai ir pan. Tačiau sveikatos sužalojimas gali pasireikšti ir kaip dvasiniai pergyvenimai, kurie dažnai lydi ir fizinius sužalojimus. Įvertinti žmogaus vidinius pergyvenimus tampa ypatingai sudėtinga užduotimi, kadangi tai visiškai nepamatuojama sritis: tai, kas vienam nesukelia jokių ypatingų jausmų, kitam gali tapti nepakeliama psichologine našta.

3.1.2. Gyvybės atėmimas

Gyvybė yra esminė vertybė, esanti egzistencijos bei visų kitų vertybių pagrindu. CK 6.284 straipsnis numato civilinę atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl gyvybės atėmimo. Kaip ir sveikatos sužalojimo atveju, civilinė atsakomybė gali būti realizuojama priteisiant ne tik turtinės, bet ir neturtinės žalos atlyginimą.

Pagrindinį neturtinės žalos atlyginimo gyvybės atėmimo atvejais ypatumą lemia tai, kad nelieka nukentėjusiojo, kuris galėtų reikalauti neturtinės žalos atlyginimo už tai, kas jam buvo padaryta. Gyvybės atėmimo atvejais teisė į neturtinės žalos atlyginimą suteikiama nukentėjusiojo artimiesiems. Vėlgi, norėtusi pabrėžti, kad neturtinė žala turėtų būti atlyginama tik tada, kai patiriami ypač stiprūs išgyvenimai. Žmogaus mirtis visada kelia liūdesį, tačiau neturtinės žalos atlyginimo galima reikalauti tik tada, kai artimojo mirtis tampa ypatingai didelių pergyvenimų priežastimi. Iš to ir kyla būtinumas vertinti nekentėjusįjį bei neturtinės žalos reikalaujančius asmenis siejusius santykius, nes kuo draugiškesni, artimesni santykiai siejo asmenis, tuo didesnius pergyvenimus reiškia jo mirtis. Štai Didžiojoje Britanijoje žuvusio asmens giminaičių išgyvenimas, emocinis sukrėtimas laikomi normalia reakcija ir už juos neturtinė žala nėra atlyginama, o teisė į

---

⁵⁷ BAMBERGER, H.A.; ROTH, H. *Beck'scher Online Kommentar*. [interaktyvus] 2009, Edition 12. [Žiūrėta 2009 03 09]. Prieiga per internetą < <http://beck-online.beck.de/> > .

neturtinės žalos atlyginimą atsiranda tik tada, kai giminaitis patiria ypač sunkią depresijos formą ar suserga liga⁵⁸, t. y. kai peržengiama „normali riba“.

Taigi kitaip nei sveikatos sužalojimo atveju, kur neturtinė žala gali pasireikšti tiek fizinio, tiek dvasinio pobūdžio pakenkimais, gyvybės atėmimo atveju neturtinė žala pasireiškia tik kaip dvasiniai artimųjų išgyvenimai.

3.2. SUBJEKTAI, TURINTYS TEISĘ Į NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMĄ

Galiojančio CK taikymo teismų praktikoje atvejai rodo, kad žalą patyrusio ir jos atlyginimo galinčio tikėtis subjekto identifikavimas vienas iš aktualiausių ir sudėtingiausių yra sprendžiant sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo bylas. Tenka apsispręsti, ar asmuo, nepatyręs tiesioginės kaltininko intervencijos į jo fizinę ir dvasinę gerovę gali reikalauti neturtinės žalos atlyginimo⁵⁹. Pagrindine to priežastimi reiktų pripažinti neaiškią įstatymų leidėjo poziciją šiuo klausimu, todėl reiktų įvertinti, ar siekiant aiškumo ir konkretumo, nereikėtų įstatymų leidėjo įsikišimo.

Bendra tendencija Europos valstybėse, kad subjektų, turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą, ratas plečiamas, pripažįstant, kad ir tretieji asmenys gali reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Tačiau trečiųjų asmenų teisė paprastai pripažįstama tik sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais, dažnai numatant tam tikras papildomas sąlygas, pavyzdžiui, tik esant tyčiais ar dideliam neatsargumui.⁶⁰

Sprendžiant, kokie subjektai turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais, vien CK normų analizės nepakanka, kadangi teismų praktika šioje srityje yra įnešusi nemažai „korekcijų“.

3.2.1. Sveikatos sužalojimo atveju

CK 6.283 straipsnyje numatyta, kad jei fizinis asmuo buvo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, atsakingas už žalą asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. Logiškai plaukia išvada, kad vieninteliu subjektu, pretenduojančiu į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju, turėtų būti

⁵⁸ BARRIE, P. *Personal Injury Law. Liability, Compensation, Procedure*. Second Edition. Oxford: University Press, 2005, p. 350.

⁵⁹ VOLODKO, R. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaka neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 91.

⁶⁰ CIRTAUTIENE, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 127-140

pripažįstamas tik pats nukentėjusysis, patyręs atitinkamus išgyvenimus. Visgi, teismų praktikoje tokios kategoriškos pozicijos nesilaikoma.

LAT 2005 m. balandžio 25 d. nutartyje⁶¹ buvo sprendžiama, ar motina turi teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo dėl to, kad jos sūnui, netinkamai suteikus sveikatos priežiūros paslaugas, buvo sužalota sveikata. Teismas nurodė, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymo numatytais atvejais ir pagal savo pobūdį yra asmeninė žala, todėl teisė į neturtinės žalos atlyginimą pripažįstama tik pacientui, kuriam buvo netinkamai suteiktos sveikatos priežiūros paslaugos. Buvo nurodyta, kad CK nenumato kitų asmenų, kurie patys nėra nukentėjusieji, teisės reikalauti atlyginti neturtinę žalą. Be to, kaip pastebėjo teismas, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1975 m. gegužės 15 rezoliucija⁶² Nr. (75)7 įtvirtina bendrą principą, kad kiti asmenys neturi teisės į neturtinės žalos atlyginimą dėl išgyvenimų, susijusių su nekentėjusiojo sužalojimu, o tokia teisė pripažįstama tik išimtiniais atvejais, kai buvo patirti nepaprastai dideli išgyvenimai.

LAT 2005 m. balandžio 18 d. nagrinėtoje byloje⁶³ situacija buvo panaši: dėl gydytojų neatsakingo elgesio buvo apdeginti du vos gimę kūdikiai, tačiau šiuo atveju tėvams neturtinės žalos atlyginimas buvo priteistas. Sprendimą teismas motyvavo tuo, kad su sužalotu asmeniu susijusiems asmenims (tėvams, vaikams, sutuoktiniui) gali būti padaryta rimta neturtinė žala, pasireiškianti dideliu neigiamu poveikiu. Padaryta fizinė žala ką tik gimusiems naujagimiams, lauktiems šeimoje, siejant su jų gimimu gražias gyvenimo viltis, sukelia tėvams neigiamus ir ypač didelius dvasinius išgyvenimus. Be to, jei sužalojimai yra tokio pobūdžio, kad jų pasekmės negali būti pašalintos iš karto, tai be išgyvenimų dėl sužalojimo fakto, prie neturtinės žalos gali būti priskiriami išgyvenimai dėl susirūpinimo būsimomis pasekmėmis. Taigi, nepaisant to, kad CK 6.285 straipsnis nenumato kitų asmenų teisės į neturtinės žalos atlyginimą, teismas nurodė, kad didelio naujagimių sužalojimo atveju neturtinė žala buvo padaryta tiek jiems, tiek tėvams dėl ypatingo dvasinio ir fizinio vaikų ir tėvų ryšio, todėl asmeniui, kuris pats nepatyrė fizinių sužalojimų, bet išgyveno dėl bejėgių naujagimių sužalojimo, teisingumo sumetimais neturtinė žala gali būti priteisiama pagal konkrečios bylos aplinkybes. Teismo sprendimas sveikintinas, bet motyvacija kelia abejonių, nes neturtinė žala priteista iš esmės

---

⁶¹ LAT CB skyriaus 2005 m. balandžio 25 d. nutartis c. b. *A. D., A. D. v. VšĮ Kauno 2-oji klinikinė ligoninė*, Nr. 3K-3-222/2005, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.15.

⁶² Council of Europe. Compensation for Physical Injury of Death. Resolution Nr (75)7 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 14 March 1975. Strasbourg, 1975.

⁶³ LAT CB skyriaus 2005 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. *L.Z., M.Z., V.Z., G.Z. v. VšĮ Marijampolės ligoninė*, Nr. 3K-7-255/2005, kat. 44.2.4.2; 44.8.

vadovaujantis tik teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais, kurie savaime nėra laikytini pakankamais pagrįsti civilinės atsakomybės išplėtimą⁶⁴.

Taigi minėtose bylose buvo priimti skirtingi sprendimai dėl neturtinės žalos atlyginimo artimiesiems: pirmuoju atveju tokia teisė nebuvo pripažinta, motyvuojant, kad sveikatos sužalojimo atveju artimųjų teisė į neturtinę žalą nėra numatyta, o antrojoje byloje tėvams, išgyvenusiems dėl jų sužalotų kūdikių, neturtinė žala buvo priteista, nurodant, kad tėvus ir vaikus sieja artimas dvasinis ir fizinis ryšys. Teismo motyvacija visiškai neįtikina, juo labiau, kad abejose minėtose bylose tėvai reikalauja atlyginti neturtinę žalą, padarytą sužalojus jų vaikus. Taigi teigiant, kad vaikus ir tėvus sieja ypatingas ryšys, nesuprantama, kodėl priimami kardinaliai priešingi sprendimai: nepriteisti, nes tokios teisės nenumato įstatymas, ir priteisti, nes vaikus ir tėvus sieja artimas ryšys. Visgi protingumas diktuoja, kad priimti sprendimai yra teisingi. Nors teismas nepabrėžė, tačiau esminiu kriterijumi, lemiančiu neturtinės žalos priteisimą artimiesiems, laikytini asmenis sieję tarpusavio santykiai. Būtent santykių draugiškumo, artumo, pastovumo analize bei padaryto sužalojimo sukeltų išgyvenimų vertinimu turėtų būti grindžiami teismų sprendimai.

R. Volodko nurodo, kad vertinant subjektą, turintį teisę į neturtinės žalos atlyginimą reikia patikrinti dviejų esminių sąlygų buvimą. Pirmiausia reikia įvertinti nukentėjusio nuo neteisėtų veiksmų asmens ir ieškovo, kuris išgyvena dėl nukentėjusiojo sužalojimų, ryšį. Ryšio artumas, glaudumas, intensyvumas galėtų būti preziumuojamas vertinant sutuoktinių (partnerių), tėvų ir vaikų, o ypač nepilnamečių vaikų ir tėvų santykius, nes šiuos asmenis sieja itin visapusiškas glaudus fizinis, psichologinis, emocinis, materialinis ryšys. Antra, net ir konstatavus artimą subjektų tarpusavio ryšį reikia vertinti konkrečios situacijos aplinkybes ir spręsti, ar šiuo konkrečiu atveju būtų teisinga ir protinga teisės požiūriu neturtinės žalos atlyginimo reikalaujančiam asmeniui suteikti materialinę jo dvasinių kančių satisfakciją.⁶⁵

Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad CK sveikatos sužalojimo atveju nenumato artimųjų teisės į neturtinės žalos atlyginimą, neturtinės žalos priteisimą tretiesiems asmenims galima būtų pagrįsti tuo, kad tiek dėl artimojo sveikatos sužalojimo, tiek dėl jo mirties patiriami išgyvenimai gali būti vertinami kaip tiesioginis pakenkimas jų sveikatai,

---

⁶⁴ CIRTAUTIENĖ, S. Neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims galimybės sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atveju. *Justitia*, 2006, nr. 3(61), p. 50.

⁶⁵ VOLODKO, R. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaka neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 95.

kuri yra ne tik fizinė, bet ir dvasinė žmogaus gerovė.⁶⁶ Vokietijos doktrinoje taip pat pritariama nuomonei, kad tokiu atveju gali atsirasti savarankiška trečiųjų asmenų teisė dėl jų pačių patirtų išgyvenimų.⁶⁷

Visgi CK, numatydamas žuvusiojo artimiesiems teisę į neturtinės žalos atlyginimą (CK 6.284 straipsnis), sveikatos sužalojimo atveju tokios teisės neįtvirtina (CK 6.283, 6.285 straipsniai), todėl svarstyтина, ar nereikėtų numatyti, kad tiek sveikatos sužalojimo, tiek gyvybės atėmimo atveju teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi artimai su nukentėjusiuoju susiję asmenys, kuriuos su nukentėjusiuoju sieja ypač artimi bei draugiški santykiai, kas iš esmės atitiktų ir dabartinę teismų praktiką, o teismai, motyvuodami sprendimus turėtų aiškų teisinį pagrindą.

Europos deliktų teisės principų 10:301 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmenys, kurie yra artimais ryšiais susiję su žuvusiuoju ar sunkiai sužeistu asmeniu, turi teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1975 m. rezoliucijoje taip pat rekomenduojama valstybėms įstatymuose numatyti, kad neturtinė žala atlyginama dėl asmens sveikatos sužalojimo didelius dvasinius išgyvenimus patyrusiems jo tėvams bei sutuoktiniui.

Jau buvo minėta, kad abejonių, jog neturtinės žalos atlyginimą turi gauti tas, kuris tiesiogiai ją patyrė, nekyla, tačiau, visgi, yra tam tikrų pasvarstymų, ar neturtinės žalos atlyginimą turėtų gauti asmenys, kurie nesuvokia jų atžvilgiu atliktų veiksmų dėl tam tikrų fizinių ar psichinių priežasčių. Vokietijos doktrinoje nurodoma, kad jei neturtinės žalos atlyginimo būtų galima reikalauti tik už iškęstą skausmą, reikštų, kad nukentėjusiajam, kuris to skausmo nejautė, nepriklauso ir jokia kompensacija. Tokia pozicija būtų nepateisinama atsižvelgiant į kompensavimo tikslą: neturtinė žala atlyginama už svarbiausių teisinių gėrių pažeidimą, todėl neturtinė žala negali būti mažinama ar apskritai nepriteisiama, jei nukentėjęsysis nujautė ar nesuprato padaryto pakenkimo.⁶⁸

Iš dalies į šį klausimą atsako ir Lietuvos teismų praktika. Apdegintų dvynukų byloje buvo priteistas neturtinės žalos atlyginimas vos gimusiems kūdikiams, nors akivaizdu, kad sužalojimo padarymo metu jie nebuvo pajėgūs įvertinti jų atžvilgiu atliktų veiksmų. Be to, doktrinoje nurodoma, kad kalbant apie neturtinės žalos atlyginimą

---

⁶⁶ CIRTAUTIENĖ, S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 7.

⁶⁷ BASEDOW, J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 500.

⁶⁸ BASEDOW, J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 502.

asmenims, kurie nepajėgūs jausti skausmo bei patirti išgyvenimų, laikomasi pozicijos, kad kompensacija negali būti simbolinė, nes taip išreiškiama pagarba žmogaus orumui⁶⁹.

Apžvelgus teisės normas, teismų praktiką bei doktrinos atstovų pozicijas dėl neturtinės žalos atlyginimą galinčių gauti subjektų, darytina išvada, kad tokių subjektų rato nereikėtų apriboti tik tiesiogiai nuo neteisėtų veiksmų nukentėjusiais asmenimis. Sveikintina, kad teismų praktikoje teisė į neturtinės žalos atlyginimą pripažįstama ir tretiesiems asmenims, tačiau kyla klausimas, koku pagrindu remiantis daromos tokios išvados. Manytina, kad įstatyme reikėtų aiškiai įtvirtinti trečiųjų asmenų teisę į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju, pabrėžiant, kad svarbiausiais kriterijais, vertinant jų teisę gauti kompensaciją, laikytina asmenis siejusių santykių artumas bei konstatavimas, kad dėl kito asmens sužalojimo buvo stipriai išgyventa. Šiuo metu trečiųjų asmenų teisė galėtų būti kildinama iš to, kad stipriai išgyvendami dėl brangaus asmens jie patiria dvasinius išgyvenimus, kurie laikytini jų sveikatos sužalojimu.

3.2.2. Gyvybės atėmimo atveju

CK 6.284 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad fizinio asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi žuvusiojo nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ir kiti nedarbingi asmenys, kuriuos išlaikė žuvusysis. Šie asmenys turi teisę ir į neturtinės žalos atlyginimą. Lingvistiškai aiškinant šią normą galima teigti, kad tik išvardyti subjektai galėtų pretenduoti į neturtinės žalos atlyginimą. Teismų praktika, visgi, šią normą aiškina kitaip ir teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo pripažįsta ne tik nepilnamečiams vaikams, sutuoktiniui (nepriklausimai nuo darbingumo), nedarbingiems tėvams bei kitiems nedarbingiems asmenims, kuriuos išlaikė žuvusysis.

LAT nuomone, CK 6.284 straipsnio 1 dalis, neturi būti suprantama kaip ribojanti kitų asmenų teisę į neturtinės žalos atlyginimą. Minėtoje normoje nurodytų asmenų ir jiems taikomų kriterijų išvardijimas neturi būti suprantamas kaip kitų asmenų teisės į neturtinės žalos atlyginimą ribojimas.⁷⁰ LAT yra pripažinęs teisę į neturtinės žalos atlyginimą ir pilnamečiams darbingiems žuvusiojo vaikams.⁷¹ CK komentare taip pat nurodoma, kad teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi numatyti asmenys, neatsižvelgiant į jų darbingumą, todėl reikalauti neturtinės žalos atlyginimo gali ir žuvusiojo pilnamečiai

⁶⁹ CIRTAUTIENĖ, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008. p. 68.

⁷⁰ LAT CBS 2007 m. rugsėjo 26 d. nutartis c. b. *E.P., V.M. v. AB „Karigė“*, Nr. 3K-3-351/2007, kat. 44.2.4.2, 44.5.2.16.

⁷¹ LAT CBS 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. *A.A., G.A. v N.J., UAB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-86/2005, kat. 44.2.4.2.; 44.5.2.16.; 44.5.1.

vaikai, bet sprendžiant dėl neturtinės žalos atlyginimo priteisimo bei dydžio reikia atsižvelgti į asmenų tarpusavio santykius⁷². CK komentare subjektų ratas apibrėžiamas tais pačiais subjektais, kurie gali gauti turtinės žalos atlyginimą, tik numatoma, kad kitaip nei turtinės žalos atlyginimo atveju, nėra svarbus jų darbingumas.

CK 6.284 straipsnio 1 dalis, pripažindama teisę į neturtinės žalos atlyginimą atitinkamiems subjektams, neįvardija jokių papildomų kriterijų, tuo tarpu teismų praktikoje esmine aplinkybe, lemiančia neturtinės žalos priteisimo galimybę bei priteistinos žalos dydį, laikytina nukentėjusįjį bei neturtinės žalos atlyginimo reikalaujantį asmenį sieję santykiai: atlyginant neturtinę žalą mirusio asmens sutuoktiniui, vaikams ar tėvams svarbu nustatyti, ar jie tikrai palaikė draugiškus šeiminius santykius su mirusiuoju iki pat mirties⁷³; teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi ir pilnamečiai vaikai, nepaisant jų darbingumo, jei santykiai su žuvusiuoju buvo artimi ir glaudūs, santykiai turėtų pasižymėti nuolatinio pobūdžiu, emociniu tvirtumu, nuoširdumu, artumu⁷⁴; sprendžiant dėl neturtinės žalos atlyginimo priteisimo pilnamečiams vaikams ir jos dydžio klausimą, reikia atsižvelgti į jų santykius su žuvusiuoju⁷⁵. Teismo formuojama praktika teisinga, tačiau tokie išaiškinimai neatitinka CK numatyto reglamentavimo, todėl svarstyтина, ar nevertėtų patikslinti minėto CK straipsnio. Toliau aptariami pagrindiniai dabartinio reglamentavimo neaiškumai.

Neturtinės žalos atlyginimas gyvybės atėmimo atvejais apsiriboja tik nurodymu, kad „šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą“. Sistemiškai aiškinant 6.284 straipsnio 1 dalį, žodelis „šie“ negali būti aiškinamas niekaip kitaip, kaip tik nurodantis, kad neturtinės žalos atlyginimą gali gauti žuvusiojo nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ir kiti nedarbingi asmenys, kuriuos išlaikė žuvusysis. Vadinasi, teisę į neturtinę žalą turi lygiai tie patys subjektai, kaip ir teisę į turtinės žalos atlyginimą. Skiriamos dvi žalos rūšys, kurios pasireiškia visiškai skirtingai, todėl neteisinga šias dvi žalos rūšis sutapatinti. Turtinės žalos atlyginimas grindžiamas idėja, kad žalos atlyginimą turi gauti tie, kurie buvo nukentėjusiojo išlaikomi, tuo tarpu neturtinė žala yra kompensacija už patirtus išgyvenimus (CK 6.250 straipsnis), todėl turėtų būti atlyginama tiems, kurie tuos išgyvenimus patyrė. Taigi iš to seka išvada, atitinkanti LAT praktiką, kad straipsnyje minimi asmenys neturėtų gauti neturtinės žalos

⁷² MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 395.

⁷³ LAT CBS 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis c. b. D.G., V.G. v AB „(duomenys neskelbtini)“, Nr. 3K-3-556/2008, kat. 16.2.1.; 17.1.; 44.2.4.2.; 44.5.2.16.

⁷⁴ LAT CBS 2007 m. rugsėjo 26 d. nutartis c. b. E.P., V.M. v AB „Karigė“, Nr. 3K-3-351/2007, kat. 44.2.4.2, 44.5.2.16.

⁷⁵ LAT CBS 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. A.A., G.A. v N.J., UAB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-86/2005, kat. 44.2.4.2.; 44.5.2.16.; 44.5.1.

atlyginimo, jei jų su nukentėjusiuoju nesiejo artimi, draugiški santykiai, tuo tarpu norma lyg ir suponuoja, kad nurodytiems asmenims jokių kliūčių ar papildomų sąlygų gauti neturtinės žalos atlyginimą nėra. Taigi nurodymas, jog „šie asmenys taip pat turi teisę ir į neturtinę žalą“ yra neinformatyvus: pagal dabartinę teismų praktiką, neturtinės žalos atlyginimo gali reikalauti ne tik straipsnyje numatyti subjektai, nes tokia teisė pripažįstama ir darbingiems asmenims, be to, vaikai, tėvai ir sutuoktinis gali negauti neturtinės žalos atlyginimo, jei nustatoma, kad jo su nukentėjusiuoju nesiejo artimi santykiai.

Siūlymai plėsti subjektų, turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą, ratą, pripažįstant, kad neturtinės žalos atlyginimo gali reikalauti visiškai pašaliniai asmenys (pvz. matę asmens nužudymą), vertinami nepalankiai, nurodant, kad „įdiegus tokį liberalų požiūrį į neturtinės žalos atlyginimo reikalavimo galimybę ir suteikus kiekvienam asmeniui, dėl bet kokio teisės pažeidimo ar net ir tik dėl itin sunkaus pažeidimo patyrusio vienokius ar kitokius dvasinius ar fizinius išgyvenimus, absoliučią teisę į piniginį tokių išgyvenimų kompensavimą“ galimas nepagrįstas pažeidėjo atsakomybės išplėtimas.⁷⁶ Iš dalies reikėtų pritarti, kad asmenims, kurie, galbūt, net nepažįsta nukentėjusiojo, jo sužalojimas ar mirtis neturėtų sukelti ypatingai didelių pergyvenimų. Tokių asmenų teisė į neturtinę žalą galėtų atsirasti tik išimtiniais atvejais, susiklosčius ypatingoms aplinkybėms, ir neturėtų būti siejama su nekentėjusiuoju asmeniu. Reikalauti neturtinės žalos jie galėtų nebent įrodę, kad tokiu būdu buvo stipriai sutrikdyta jų sveikata, o ne įrodinėdami, kad būtent dėl nukentėjusiojo atžvilgiu atliktų veiksmų buvo patirta neturtinė žala, t. y. kitaip nei artimųjų atžvilgiu, kuomet neturtinės žalos atlyginimas grindžiamas būtent asmenų artimais santykiais ir dėl to patiriamais ypač stipriais išgyvenimais, šių asmenų patirtus išgyvenimus sąlygoja būtent matytas įvykis, o ne konkretaus asmens sužalojimas ar gyvybės atėmimas.

CK numatytas siauras subjektų ratas, ir net aiškinant, kad CK 6.284 straipsnio 1 dalyje numatyti asmenys gali gauti neturtinės žalos atlyginimą nepriklausomai nuo jų darbingumo, gali susiklostyti situacija, jog asmenys, kuriuos su nukentėjusiuoju siejo ypač artimi santykiai, gali negauti neturtinės žalos atlyginimo: pvz. broliai, seserys, kiti ypatingai artimi asmenys. Plečiant subjektų ratą, bet kartu įtvirtinant sąlygą, kad neturtinės žalos atlyginimas galimas tik atsižvelgiant į žuvusiojo ir atlyginimo reikalaujančio asmens artimus, draugiškus santykius, ši problema galėtų būti išspręsta. Toks reglamentavimas atitiktų ir Konstitucinio Teismo išaiškinimą, kad būtinumas

---

⁷⁶ VOLODKO, R. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaka neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 99.

atlyginti asmeniui padarytą neturtinę žalą – konstitucinis principas, todėl būtina nustatyti tokį reglamentavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų gauti teisingą žalos atlyginimą.⁷⁷

Paprastai stiprūs, artimi, draugiški santykiai sieja pačius artimiausius asmenis, todėl dažniausiai subjektais, turinčiais teisę gauti neturtinės žalos atlyginimą, išliktų vaikai, tėvai, sutuoktinis, tačiau kartu nebūtų užkertamas kelias ir kitiems asmenims, kurie su nukentėjusiuoju palaikė itin draugiškus santykius ir kuriems nukentėjusiojo mirtis sukelia ypatingai didelius išgyvenimus, gauti neturtinės žalos atlyginimą.

Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1975 m. rezoliucijoje rekomenduojama valstybėms numatyti, kad žuvusio asmens sutuoktinis, vaikai ir tėvai, kurių santykiai su žuvusiuoju buvo glaudūs, turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą. Rezoliucija numato skirtingą subjektų ratą sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais, nes pirmuoju atveju tokia teisė pripažįstama tik tėvams ir sutuoktiniui, nepripažįstant, kad neturtinę žalą dėl tėvų sužalojimo gali patirti vaikai, taip pat kiti asmenys.

Dauguma valstybių pripažįsta žuvusiojo giminaičių teisę gauti neturtinės žalos atlyginimą netekus mylimo, artimo žmogaus. Tuo tarpu Vokietijoje tokia giminaičių teisė nėra pripažįstama ir nurodoma, kad CK 253 straipsnio analizė leidžia daryti išvadą, kad neturtinės žalos atlyginimą gali gauti tik tas, kuris pats patyrė kūno, sveikatos, laisvės pažeidimus. Artimojo mirties atveju, giminaičiai tik gali realizuoti paveldėtą aukos reikalavimą. Visgi, tam tikrais atvejais artimųjų teisė į neturtinės žalos atlyginimą pripažįstama: jei dėl artimajam nutikusios nelaimės jis patiria didelį šoką, kas reiškia, kad pakenkiama jo paties sveikatai. Tačiau kalba eina ne apie įprastą liūdesį netekus artimo žmogaus, bet apie ypatingai stipriai pasireiškiančius išgyvenimus⁷⁸.

Darytina išvada, kad CK 6.284 straipsnio 1 dalis yra neinformatyvi, o kartu net šiek tiek klaidinanti, nes sutapatina neturtinės ir turtinės žalos atlyginimą. Doktrinoje pripažįstama, kad teismo formuojama praktika nesieti turtinę ir neturtinę žalą galinčių gauti subjektų laikytina kryptingai teisinga linkme, tačiau tai yra aiškinimas, nesiremiantis teisės norma, tiksliau, aiškinimas priešingai, nei numato įstatymas. Tai neturėtų būti toleruojama, ir kadangi šiuo atveju ydingu laikytinas reglamentavimas, o ne teismų praktika, reikėtų teisės normą tikslinti praplečiant neturtinės žalos atlyginimą galinčių gauti subjektų ratą bei įtvirtinat glaudžių asmenis siejusių santykių sąlygą.

⁷⁷ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl LR Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 90-3529).

⁷⁸ KÖTZ, H.; WAGNER, G. *Deliktsrecht*. Zehnte, neu bearbeitete Auflage. München: Luchterhand, 2006, p. 284-285.

Manytina, kad subjektų rato nereikėtų apriboti tik giminystės santykiais susijusiais asmenimis, juo labiau, kad ir dabar numatoma galimybė neturtinės žalos atlyginimą gauti asmenims, kurie buvo nukentėjusiojo išlaikomi, o tai gali būti ne tik giminaičiai.

3.2.3. Teisės į neturtinę žalą paveldėjimo galimybės

Tais atvejais, kai neturtinę žalą patyręs asmuo miršta, kyla klausimas, ar jo turto ir teisių paveldėtojai gali reikalauti mirusiojo patirtos neturtinės žalos atlyginimo. Galima pastebėti, kad tokia paveldėjimo galimybė vertinama nevienareikšmiškai, todėl žemiau aptariamos kelios pozicijos šiuo klausimu.

CK 5.1 straipsnio 1 dalis numato, kad paveldėjimu laikomas mirusio fizinio asmens turtinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams, to paties straipsnio 3 dalis numato, kad nepaveldimos asmeninės neturtinės ir turtinės teisės, neatskiriama susijusios su palikėjo asmeniu. Vadinasi, galimybė paveldėti teisę į neturtinės žalos atlyginimą priklauso nuo to, kaip ji bus vertinama: kaip neatsiejamai susijusi su asmeniu, ar ne.

Docento A. Vileitos teigiama ⁷⁹, kad įpėdiniui nepereina palikėjo asmeninio pobūdžio teisės ir pareigos, todėl nepaveldima teisė, gauti žalos, padarytos sveikatos sužalojimu, atlyginimą, taip pat nepaveldimi mirusiojo asmens reikalavimai atlyginti neturtinę žalą, padarytą pažeidus garbę ir orumą, asmenines neturtines teises autoriaus teises. Analogiškai būtų galima daryti išvadą, kad paveldėjimas negalimas ne tik paminėtais, bet ir kitais neturtinės žalos atsiradimo atvejais, tarp jų ir sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais.

Teisė į neturtinę žalą gali būti laikoma asmenine turtine teise, grynai susijusia su asmeniu, nes pasireiškia kaip nukentėjusio asmens vidiniai išgyvenimai, patirti skausmai, sukeltos nemalonios emocijos, kurias siekiama kompensuoti priteisiant tam tikro dydžio piniginę sumą. LAT bylose ne kartą yra pabrėžęs, kad neturtinė žala dėl savo asmeninio pobūdžio yra neatsiejamai susijusi su asmeniu.

Sprendžiant, ar buvo patirti stiprūs pergyvenimai, taip pat nustatant teisingą neturtinės žalos dydį svarbiu kriterijumi tampa nukentėjusiojo reakcija į tai, kas nutiko, todėl ypač svarbiomis tampa nukentėjusiojo asmeninės savybės. Paveldėtojai, net artimai susiję su nukentėjusiuoju, negali tiksliai perteikti to, ką patyrė nukentėjusysis, nes fizinis be dvasinis skausmas yra ypač sunkiai apibūdinami dalykai.

---

⁷⁹ VILEITA, A., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (1). *Justitia*. 2003, Nr. 1. p. 18.

Visa tai leidžia teigti, kad teisė į neturtinę žalą laikytina grynai asmenine teise, todėl neturėtų būti paveldima, nes tą draudžia paveldėjimo teisės normos. Be to, tai neatitiktų neturtinės žalos atlyginimo instituto kompensacinių tikslų.

Žinoma, draudimas paveldėti neapima tų atvejų, kai neturtinė žala jau yra teismo priteista, bet dar neišieškota⁸⁰. Tokiais atvejais įpėdiniai turi teisę reikalauti, kad pažeidėjas sumokėtų tai, kas priklauso.

Mirusysis gali turėti tiek teisių, tiek pareigų. Nors pareigos mokėti neturtinę žalą analizė nėra šio darbo nagrinėjimo dalykas, tačiau norėusi pažymėti, kad teisių ir pareigų paveldėjimas turi ypatumų. Jei asmeninio pobūdžio teisių paveldėjimas draudžiamas, tai pareigos paprastai bus paveldimos, bet tik paveldėto turto ribose (priklausomai nuo palikimo priėmimo būdo). Aišku, pareigų paveldėjimo galimybė nėra absoliuti, nes negali būti paveldimos tokios pareigos, kurios glaudžiai susijusios su asmeniu ir kurias įvykdyti gali tik jis pats (pvz. sukurti kūrinį).⁸¹ Kadangi pareiga sumokėti tam tikro dydžio sumą gali būti įvykdoma bet kurio asmens, darytina išvada, kad pareigą mokėti neturtinės žalos atlyginimą įpėdiniai perimtų.

R. Volodko disertacijoje atkreipia dėmesį, jog nukentėjęs asmuo turi teisę tiek kreiptis, tiek nesikreipti į teismą, o kadangi teisė į teisminę gynybą nepaveldima, tai ir nukentėjusiojo įpėdiniai jos paveldėti bei tokiu būdu realizuoti teisę į neturtinės žalos atlyginimą negali.⁸²

Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime⁸³, spręsdamas klausimą dėl teisės į neturtinę žalą paveldėjimo, išdėstė priešingą nuomonę: absoliutus draudimas paveldėti fizinio asmens teisę į žalos atlyginimą nukrypsta nuo konstitucinės žalos atlyginimo sampratos. Teismas nurodo, kad teisė reikalauti materialiai atlyginti asmeniui padarytą moralinę žalą vienais atvejais gali būti siejama vien su tą žalą patyrusiu asmeniu, tačiau pagal Konstituciją yra įmanomos ir tokios teisinės situacijos, kai ši teisė gali pereiti tam tikriems kitiems asmenims.

Vadinasi, Konstitucinis Teismas pripažįsta teisės į neturtinės žalos atlyginimą paveldėjimo galimybę, nors kyla abejonių, ar šiuo atveju nebuvo kalbama apie trečiųjų asmenų teisę į neturtinę žalą, kuria jie gali pasinaudoti savarankiškai, kai patys patiria

---

⁸⁰ VILEITA, A., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (1). *Justitia*. 2003, Nr. 1. p. 18.

⁸¹ VILEITA, A., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (1). *Justitia*. 2003, Nr. 1. p. 17-18.

⁸² VOLODKO, R. *Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2009. p. 87.

⁸³ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl LR Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 90-3529).

išgyvenimų dėl to, kas nutiko artimam asmeniui: „Jeigu būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad padarytos žalos atlyginimą būtų galima išmokėti tik žalą patyrusiam asmeniui ir jokiais aplinkybėmis nebūtų galima tos žalos atlyginimo išmokėti kitiems asmenims, nors tų kitų asmenų reikalavimai atlyginti minėtą ne jiems tiesiogiai padarytą žalą būtų kuo labiausiai pagrįsti iš Konstitucijos kylančiais teisingumo, protingumo, proporcingumo imperatyvais, kitomis Konstitucijos nuostatomis.“

R. Volodko linkusi laikytis tarpinės pozicijos tarp minėtų skirtingų požiūrių ir teigia, kad paveldėjimo galimybė turi būti pripažįstama tais atvejais, kai nukentėjusysis iki savo mirties jau buvo išreiškęs aiškią valią reikalauti neturtinės žalos atlyginimo ir jei yra pakankamai duomenų apie kriterijus, leidžiančius nustatyti priteistinos kompensacijos dydį. Nepripažįstant teisės į neturtinės žalos atlyginimą paveldėjimo, nukentėjusiojo asmens mirtis tampa palankiu įvykiu žalą padariusiam asmeniui, kuris išvengia turtinės atsakomybės (gauna savotišką turtinę naudą).⁸⁴ Tačiau tai neatitinka kompensavimo tikslo, nes paveldėtojai nėra patyrę nieko tokio, už ką jiems reikėtų kompensuoti. Jei paveldėtojai patyrė atitinkamus išgyvenimus, atsiranda savarankiška teisė į neturtinės žalos atlyginimą, kurios realizavimas visiškai nepriklauso nuo paveldėjimo galimybės pripažinimo ar artimo asmens mirties (jei patirtus išgyvenimus sąlygoja ne artimojo mirtis).

S Cirtautienės nuomone, sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atveju, kai atlyginant neturtinę žalą siekiama atkurti interesų pusiausvyrą, absoliutus paveldėjimo draudimas, tais atvejais, kai asmuo patiria itin sunkius išgyvenimus dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, bet nespėja jos realizuoti, negali būti vertinamas kaip atitinkantis teisinės valstybės principą. Autorės nuomone, Lietuvoje teisinio reguliavimo kliūčių paveldėti teisę į neturtinės žalos atlyginimą kaip ir nėra, tačiau tai, ar konkrečioje byloje ji gali būti vertinama kaip išimtinai susijusi su asmeniu ar paveldima, ir tai, ar būtų teisinga ir protinga atlyginti nukentėjusiojo įpėdiniams, turi būti sprendžiama vertinant konkrečios bylos aplinkybes, atsižvelgiant į kompensacinius tikslus, pažeistos vertybės specifiką, atsiradusius padarinius bei kitas aplinkybes. Be to, paveldėjimo galimybės suteikimas grindžiamas ir tuo, kad neturi būti išvengiama pareigos atlyginti neturtinę žalą.⁸⁵

Iš esmės visose Europos šalyse pripažįstama teisės į neturtinės žalos atlyginimą paveldėjimo galimybė. Be to pastebima tendencija, kad valstybės, istoriškai neigusios

---

⁸⁴ VOLODKO, R. *Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2009. p. 82-98.

⁸⁵ CIRTAUTIENE, S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Vilnius: Justitia, 2008, p. 105-106.

paveldėjimo galimybę, ilgainiui tokią teisę pripažino.⁸⁶ Tokias tendencijas galima išvelgti ir Vokietijos neturtinės žalos atlyginimo instituto raidos istorijoje. Vokietijos CK 847 straipsnis draudė teisės į neturtinės žalos atlyginimą paveldėjimą. Tačiau po atliktų CK pakeitimų tokio ribojimo buvo atsisakyta ir dabar teisė paveldėti nėra varžoma. Tačiau reikėtų pažymėti, kad Vokietijoje, skirtingai nei Lietuvoje, iš esmės nepripažįstama artimųjų savarankiška teisė gauti neturtinės žalos atlyginimą, patirtą dėl artimojo mirties⁸⁷.

Taigi apibendrintai Lietuvoje galima išskirti tris pagrindines pozicijas dėl neturtinės žalos paveldėjimo:

- kategoriškas paveldėjimo galimybės neigimas, nurodant, kad tai grynai asmeninė teisė, neatsiejama susijusi su nukentėjusiuoju, be to, jos pripažinimas neatitinka kompensavimo tikslo;
- paveldėjimas neturi būti varžomas. Net jei teisės aktai tokios teisės nenumato, reikalavimai gali būti grindžiami teisingumo, protingumo principais bei kitomis Konstitucijos nuostatomis. Be to, tai dažnai atitiktų nukentėjusiojo valią;
- paveldėjimas galimas, bet priklauso nuo tam tikrų sąlygų (pvz. nukentėjusiojo nuomonės išreiškimo).

Šiandien dar sunku prognozuoti, kokia pozicija dėl neturtinės žalos atlyginimo taps vyraujanti Lietuvos teismų praktikoje bei doktrinoje. Tikėtina, kad bus atsižvelgta į Europos valstybių neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimo tendencijas ir prie jų „prisiderinta.“ Tačiau Lietuva gali išlikti unikalia valstybe šiuo klausimu. Manytina, kad teisė į neturtinės žalos atlyginimą turėtų būti pripažįstama grynai asmenine teise. Pirmiausia, neturtinės žalos atlyginimas priteisiamas siekiant kompensuoti būtent nukentėjusiojo patirtus išgyvenimus. Kartu tai lemia, kad jis tampa pagrindiniu informacijos šaltiniu tiek sprendžiant, ar neturtinė žala buvo patirta, tiek nustatant jos dydį. Tuo tarpu artimieji, kurie jaučiasi patyrę didžiulius išgyvenimus dėl artimojo sveikatos sužalojimo gali reikalauti neturtinės žalos atlyginimo dėl jų asmeniškai patirtų išgyvenimų.

---

⁸⁶ CIRTAUTIENE, S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Vilnius: Justitia, 2008, p 91.

⁸⁷ ADY J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, p. 58; BASEDOW, J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 507.

4. SVEIKATOS SUŽALOJIMO IR GYVYBĖS ATĖMIMO ATVEJ AIS PATIRTOS NETURTINĖS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMO PROBLEMATIKA

Kaip jau ne kartą šiame buvo pabrėžtas, daugiausia teorinių ir praktinių problemų kyla vertinant patirtos neturtinės žalos dydį. Su neturtinės žalos dydžio nustatymo problematiškumu susiduriama ne tik Lietuvoje, ši institutą įtvirtinusioje dar visai neseniai, bet ir kitose valstybėse. Vokietijos atstovas taikliai pastebi, kad ne tiek diskusijų kelia klausimas, kada turi būti atlyginama neturtinė žala, kiek jos dydžio nustatymas.⁸⁸

Prieš pradėdant detaliau analizuoti neturtinės žalos dydžio nustatymui reikšmingus kriterijus, vertėtų trumpai aptarti šiokių tokių neaiškumų galintį kelti klausimą: neturtinės žalos dydis laikytinas teisės ar fakto klausimu? Atrodytų, į šį klausimą nėra nesuabejojus būtų galima atsakyti, kad neturtinės žalos dydis yra fakto klausimas, o ir LAT ne vienoje byloje yra tą nurodęs. Kaip tada vertinti tuos atvejus, kai LAT nagrinėdamas bylą nustato atitinkamą neturtinės žalos dydį, kuris jo manymu yra teisingas?

CPK 353 straipsnio 1 dalis numato, kad kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų patikrina apskūstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Šitai LAT paprastai pakartoja kiekvienos nutarties motyvuojamojoje dalyje. Teigiant, kad neturtinės žalos dydis yra fakto klausimas, LAT neturėtų jo vertinti, nors nemažoje dalyje nutarčių tą daro. Taigi, matyt, reikia pripažinti, kad šiuo atveju persipina tiek teisės, tiek fakto klausimas: neturtinės žalos dydis yra fakto klausimas, tačiau apskaičiavimas pagrįstas atitinkamų kriterijų vertinimu bei aiškinimu. Taigi jei žemesnės instancijos teismas nustatė netinkamą neturtinės žalos dėl to, kad netinkamai aiškino vieną ar kitą kriterijų, LAT, pateikdamas kriterijų išaiškinimą, kartu ir koreguoja kompensacijos dydį.

4.1. NETURTINĖS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMO REIKŠMINGI KRITERIJAI

CK 6.250 straipsnio 1 dalis numato, kad patirtą neturtinę žalą pinigais įvertina teismas. Neturtinės žalos dydžio nustatymas – teismo prerogatyva, todėl asmuo, reikalaujantis neturtinės žalos atlyginimo, turi to siekti teisiniu keliu. Nustatydamas neturtinės žalos dydį teismas nėra visiškai laisvas – neturtinės žalos dydis turi atitikti asmens patirtus išgyvenimus, todėl turi būti vertinamos visos reikšmingos aplinkybės ir atsižvelgiant į jas nustatomas teisingas atlyginimas.

---

⁸⁸ ADY, J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, p. 7.

CK 6.250 straipsnio 2 dalis numato aplinkybes, į kurias teismas turi atsižvelgti nustatymas neturtinės žalos dydį: atsiradusios pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos bylai reikšmingos aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai. Įstatyme pateikiamas nebaigtinis vertintinų aplinkybių sąrašas, o teismų praktikoje nuolat pabrėžiama, kad nustatant neturtinės žalos dydį turi būti įvertinta kriterijų visuma – ir aplinkybės, dėl kurių neturtinės žalos dydis gali būti nustatytas didesnis, ir aplinkybės, dėl kurių jis gali būti mažesnis.⁸⁹ LAT teismas nurodo, kad siekiant nustatyti kuo teisingesnį neturtinės žalos dydį reikia ne tik taikyti kuo daugiau žalą įvertinimo pinigais kriterijų, bet ir sprendime kiekvieno kriterijaus taikymą pagrįsti nagrinėjamos bylos faktinėmis aplinkybėmis, pateikiant motyvuotus argumentus, kokiais kriterijais remdamasis teismas nustatė konkretų neturtinės žalos dydį.⁹⁰ Visgi išsamaus kriterijų aptarimo pasigendama net LAT nutartyse, dažnai apsiribojant tik išvardijimu, detaliau neįvertinant kiekvieno iš jų įtakos.

Atitinkamų kriterijų numatymas įstatyme nereiškia, kad teisėjas varžomas ar paneigiama jo išimtinė teisė nustatyti neturtinės žalos dydį. Pateikiamas nebaigtinis vertintinų aplinkybių sąrašas, numatant svarbiausias, dažniausiai įtaką neturtinės žalos dydžio nustatymui turinčios aplinkybės, o tai iš esmės reiškia, kad kiekvienu atveju turi būti įvertintos visos svarbios aplinkybės. Kriterijų numatymo įstatyme Konstitucinis Teismas tai pat nelaiko ydingu. Jo nuomone, draudimas nustatyti protingus ir pagrįstus kriterijus, pagal kuriuos būtų galima nustatyti atlygintinos žalos dydį, nekyla, bet svarbu kad jokie įstatymuose *expressis verbis* nurodyti kriterijai, nekliudytų teismui vykdyti teisingumo – atsižvelgti į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes ir priteisti teisingą atlyginimą asmeniui.⁹¹ Taigi kriterijų numatymas, skirtingai nei maksimalių ar minimalių neturtinės žalos sumų numatymas, neriboja teismo ir jis, sprendamas konkrečią bylą, gali priteisti teisingą kompensaciją.

Lietuvoje formuojama praktika atitinka Europos deliktų teisės principus, kurių 10:301 straipsnio 2 dalis numato, kad apskaičiuojant neturtinės žalos dydį turi būti atsižvelgiama į visas įvykio aplinkybes, įskaitant pažeidimo sunkumą, trukmę bei sukeltus padarinius.

---

⁸⁹ LAT CBS 2008 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. A.L. v UAB “Pajūrio mediena”, Nr. 3K-3-157/2007, kat. 16.2.4.;44.2.4.2.

⁹⁰ LAT CBS 2008 m. liepos 8 d. nutartis c. b. P.R.B., N.B. v V.Č., E.Č., v UAB „If draudimas“, Nr. 3K-3-375/2008.

⁹¹ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl LR Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 90-3529).

Nors pagrindiniu neturtinės žalos atlyginimo tikslu pripažįstamas kompensavimas, reiškiantis, kad reikia siekti, jog neturtinė žala būtų visiškai atlyginta, tačiau galima pastebėti, kad kalbant apie neturtinės žalos dydį paprastai kalbama apie teisingą atlyginimą, t. y. neturtinės žalos dydis turi būti teisingas abiejų šalių atžvilgiu, todėl kompensavimas derinamas su proporcingumo principu, siekiant, kad priteista neturtinė žala netaptų nepakeliama našta už žalą atsakingam asmeniui.⁹²

Vokietijos CK 253 straipsnio 2 dalis įtvirtina teisingo atlyginimo už pažeistus teisinius gėrius idėją (*vok. billige Entschädigung*). Doktrinoje bei teismų praktikoje paprastai sutinkama, kad tai reiškia, jog turi būti atsižvelgiama į visas reikšmingas aplinkybes. Taigi pagrindiniai kriterijai, kuriais grindžiamas neturtinės žalos atlyginimas, yra teisingumas ir kompensavimo tikslo siekimas. Problemų visgi kyla sprendžiant, ką reiškia „teisingumas“. Yra įvairių nuomonių: teisingumas pasiekiamas, jei įvertinamos visos bylos aplinkybės; teisingumas reiškia, kad reikia orientuotis tik į padarytą žalą; teisingumas pagrįstas sprendimą priimančiojo teisine nuojauta; teisingas sprendimas tas, kurį teisingu pripažįsta protingas žmogus.⁹³

Numatyti kriterijai turi ne vienodą „svorį“ kiekvienoje konkrečioje situacijoje, o pirmenybės suteikimas vienam ar kitam kriterijui gali sąlygoti labai skirtingus neturtinės žalos dydžius. Tą puikiai iliustruoja byla, kurioje skirtingų instancijų teismai prioritetinais laikydami skirtingus kriterijus, neturtinę žalą įvertino labai skirtingomis sumomis: pirmos instancijos teismas vertino tik pasekmes (subjaurota išvaizda, sutrikusi uoslė bei rega, profesinių, orientacinių galimybių praradimas, fizinis skausmas, depresijos, iš esmės pasikeitęs gyvenimo būdas), o apeliacinės instancijos teismas svarbiausia aplinkybe pripažino atsakovo finansinę būklę. Sumos ženkliai skiriasi: 270 000 Lt ir 50 000 Lt. LAT pabrėžė, kad svarbu atsižvelgti į visas reikšmingas aplinkybes, bet kartu nurodė, kad atlyginant neturtinę žalą sužalojus sveikatą, esminis kriterijus yra sužalojimo pasekmės, dėl to patirti išgyvenimai ir nustatė, kad ieškovei turėtų būti priteista 120 000 Lt.⁹⁴

Kriterijų numatymas, bei konstatavimas, kad vienas ar kitas kriterijus tam tikrų kategorijų bylose yra svarbiausias, neapsaugo nuo skirtingo tų pačių aplinkybių vertinimo ir skirtingų neturtinės žalos dydžių priteisimo gan panašių pažeidimų atveju. Tai neišvengiama, kadangi kiekvienas teisėjas turi savo nuomonę, įtakotą gyvenimiškų aplinkybių, pasaulėžiūros, gyvenimo būdo, charakterio. Tai tik dar labiau patvirtina, kad

⁹² CIRTAUTIENĖ, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008. p. 19.

⁹³ ADY, J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, p. 84-87.

⁹⁴ LAT CBS 2003 m. kovo 26 d. nutartis c. b. N. Ž. v. *Specialios paskirties UAB „Vilniaus troleibusai“*, Nr. 3K-3-371/2003, kat. 39. 2.4.; 39.6.2.2.; 39.6.2.12.

neįmanoma nustatyti tikslaus neturtinės žalos dydžio, nes tai, kas vienam atrodys tinkama, kitam gali pasirodyti esanti visiškai neadekvati patirtiems išgyvenimams kompensacija.

Nors neturtinės žalos dydžio nustatymas – teismų prerogatyva, kyla abejonių, ar teisėjai yra pajėgūs savarankiškai įvertinti neturtinę žalą. A. Rudzinsko nuomone, nustatant fizinių skausmų, dvasinių išgyvenimų, dvasinio sukrėtimo, emocinės depresijos dydį būti tikslinga skirti psichologinę ar psichiatrinę ekspertizę – pasitelkti asmenis, turinčius specialių žinių.⁹⁵ Matyt, reikėtų sutikti, kad ekspertų pateikiamos išvados leidžia teismui tiksliau įvertinti patirtų išgyvenimų dydį, juolab kad ir CPK 212 straipsnio 1 d. tokią teisę teisėjui numato: „Išsiaiškinti nagrinėjant bylą kylančius klausimus, reikalaujančius specialių mokslo, medicinos, meno, technikos ar amato žinių, teismas gali skirti ekspertizę“. Tačiau nepamirštant, kad nustatyti neturtinės žalos dydį gali tik teismas, reiktų pabrėžti, kad specialistų išvados negali būti laikomos įpareigojančiomis – jos tik padeda teisėjui apsispręsti, geriau suvokti susiklosčiusią situaciją.

4.1.1. Padariniai ir jų įtaka neturtinės žalos dydžiui

Tiek Lietuvoje, tiek daugumoje Europos valstybių, didžiausią įtaką neturtinės žalos atlyginimo dydžiui turi atsiradę padariniai, o kitos aplinkybės pripažįstamos papildomomis.⁹⁶ LAT yra nurodęs, kad sveikatos sužalojimo atvejais esminiu neturtinės žalos atlyginimo kriterijumi yra sužalojimo pasekmės ir jų įtaka tolesniam nukentėjusiojo gyvenimui.⁹⁷ Gyvybės atėmimo atveju atliktų neteisėtų veiksmų pasekmė – asmens mirtis, tačiau atsižvelgiant į tai, kad vertinama ne žuvusiojo, o jo artimųjų patirta neturtinė žala, svarbiausiu kriterijumi taip laikytini atsiradę padariniai, t. y. kaip juos paveikė artimojo mirtis. LAT, vertindamas tėvų dėl sūnaus žūties patirtą neturtinę žalą, atsižvelgė į tai, kad asmenis siejo glaudūs šeiminiai santykiai, dėl sūnaus žūties tėvai patyrė didelį dvasinį sukrėtimą, sunkius psichologinius bei fizinius išgyvenimus, emocinę depresiją,⁹⁸ kitaip tariant, pasekmes artimųjų savijautai, psichologijai, tolimesnei gyvenimo kokybei.

Atsiradusių pasekmių vertinimas reiškia, kad turi būti įvertinta, kaip sužalojimas paveikė konkretaus asmens gyvenimą, kokias galimybes jis dėl to prarado, o ne bandyti nustatyti, pavyzdžiui, vienos ar kitos kūno dalies ekonominę vertę, ar įvertinti, kiek galėtų kainuoti tam tikrų išgyvenimų patyrimas. Juk žmogaus kūno dalimis nėra prekiaujama, be

⁹⁵ RUDZINSKAS, A. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje. *Jurisprudencija*, t. 21(13), p. 74.

⁹⁶ CIRTAUTIENĖ S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008. p. 186-187.

⁹⁷ LAT CBS 2008 m. spalio 20 d. nutartis c. b. L.V. v. ŽŪB „Šiaulėnų statyba“, Nr. 3K-3-529/2008, kat.16.2.1.

⁹⁸ LAT CBS 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis c. b. D.G., V.G. v AB „(duomenys neskelbtini)“, Nr. 3K-3-556/2008, kat. 16.2.1.; 17.1.; 44.2.4.2.; 44.5.2.16.

to ir nustatyti tam tikros kūno dalies vertę nėra įmanoma, nes tektų atsakyti į hipotetinį klausimą, kokia suma būtų pakankama, jog sužalotasis būtų indiferentiškas situacijai, kuomet sužalojimo nebūtų patyręs ir negautų atlygio, ir situacijai, kuomet patirti tam tikri sužalojimai, bet gauta tam tikro dydžio pinigine kompensacija.⁹⁹

Paprastai atsiradę sunkūs padariniai lemia didesnių neturtinės žalos sumų priteisimą. Tačiau galima ir atvirkštinė situacija: jei sunkių padarinių neatsirado, neturtinės žalos atlyginimas gali būti nepriteistas arba priteistos gana mažos sumos. Pavyzdžiui, byloje nustatant neturtinės žalos dydį asmeniui, kuris buvo nesunkiai sužalotas eismo įvykio metu, vietoj ieškovo reikalautų 30 000 Lt. buvo priteista 4000 Lt dydžio kompensacija už patirtus dvasinius išgyvenimus, fizinį skausmą bei bendravimo galimybių sumažėjimą, nurodant, kad eismo įvykio pasekmės nebuvo sunkios, ieškovas yra visiškai darbingas ir dirba stiuardu stambioje aviakompanijoje, kurioje taikomi griežti sveikatos reikalavimai.¹⁰⁰

Europos deliktų teisės principų 10:301 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad už vienodus sužalojimus turi būti nustatomos vienodo dydžio kompensacijos. Galima sutikti, bet kartu reiktų atkreipti dėmesį, kad visiškai vienodų situacijų nebūna. Vienodi savo esme sužalojimai gali sukelti visiškai nevienodas pasekmes. Svarbu vertinti visas su sužalojimu susijusias aplinkybes, kurios gali lemti sunkesnes ar lengvesnes pasekmes: atsižvelgti į tam tikrus kūno ypatumus, nes, pavyzdžiui, akies netekimas tam, kuris turi vieną sveiką akį, bus akivaizdžiai sunkesnis, kadangi reikš visišką aklumą, o kartu ir didesnę priklausomybę nuo aplinkinių, todėl tokiu atveju pateisinamas didesnės neturtinės žalos priteisimas.¹⁰¹

Vokietijoje taip pat dėmesys sutelkiamas į pasekmes: svarbiausiomis aplinkybėmis pripažįstama teisinio pažeidimo rūšis, intensyvumas, trukmė.¹⁰²

Padarinių įvertinimas reikalauja apžvelgti įvairias aplinkybes, visapusiškai išanalizuoti susiklosčiusią situaciją. Paprastai neturtinę žalą didinančiais padariniais laikytina:¹⁰³

- neįprastos pažeidimo pasekmės fizinei ir psichinei nukentėjusiojo gerovei: tam tikrų pojūčių praradimas (regėjimo, uoslės, skonio), depresija, psichinės sveikatos

⁹⁹ KÖTZ H., WAGNER G. *Deliktsrecht*. Zehnte, neu bearbeitete Auflage. München: Luchterhand, 2006, p. 276.

¹⁰⁰ LAT CBS 2004 m. sausio 4 d. nutartis c. b. V.R. v. F.A.K., Nr. 3K-3-9/2006, kat. 44.2.4.2.

¹⁰¹ CAHN A. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Besonderer Teil (3 Aufl.)*. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1997, p. 2078.

¹⁰² BASEDOW J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil (4 Aufl.)*. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 500.

¹⁰³ BGB komentaras. 501-502 (2003), SLYZIK A. *Beck'sche Schmerzengeldtabelle: von Kopf bis Fuss* [interaktyvus], 2001 [žiūrėta 2009 03 09]. Prieiga per internetą <<http://beck-online.beck.de/>>.

sutrikimai, fizinių galimybių sumažėjimas, komplikuotas, sudėtingesnis ir ilgesnis nei paprastai gydymas, atliktų operacijų skaičius nežinomybė dėl tolimesnės ligos eigos;

- pažeidimo įtaka profesinei veiklai – tiek esamai, tiek galimybei užsiimti norima veikla ateityje (pvz. natūralu, kad pianistui, patyrusiam rankos sužeidimus, turėtų būti priteistas didesnis atlyginimas, nes tai turi įtakos jo karjerai);

- pakenkimas socialiniams santykiams;

- pažeidimo įtaka šeimyniniam gyvenimui ar galimybei sukurti šeimą (ypač svariu kriterijumi tampa jaunų žmonių sužalojimo atveju);

- nepagydomų sužalojimų atveju svarbu atsižvelgti į nukentėjusiojo amžių, kadangi kuo jaunesnis asmuo yra suluošinamas, tuo didesnę gyvenimo dalį jis priverstas gyventi jausdamas sužalojimo pasekmes, be to, jaunas žmogus paprastai skaudžiau reaguoja į estetinius išvaizdos pasikeitimus.

Padarinių rimtumą dažnai sąlygoja vertybė, į kurią buvo pasikėsinta, kadangi pripažįstama, kad kuo svarbesnė ir aiškesnė vertybė, tuo labiau ji ginama,¹⁰⁴ o kartu tai reiškia, kad gali būti padaryta didesnė žala. Asmens teisė į gyvybę ir sveikatą savo esme yra absoliuti, todėl neturtinės žalos atlyginimo taikymo prasme negali būti vertinama vienodai kaip kitos asmeninės neturtinės teisės (teisė į privatų gyvenimą, atvaizdą, garbę, orumą, bei kitos asmeninės neturtinės teisės), kurios laikytinos santykinėmis teisėmis, o dėl jų pažeidimo patiriami neigiami padariniai nėra ypač akivaizdaus pobūdžio.¹⁰⁵ O tai kartu pateisina ir tai, kad sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo bylose priteisiamos didesnės neturtinės žalos sumos nei pažeidus kitas vertybes.

Sužalojimai sukelia įvairius padarinius. Teisingas neturtinės žalos įvertinimas reikalauja nuodugnios kiekvienos situacijos analizės: neturtinės žalos dydis turi būti individualizuotas, o tam reikia nustatyti, kiek stipriai patirtas sužalojimas įtakojo, pakeitė nukentėjusiojo gyvenimą.¹⁰⁶ Lietuvos teismų praktikoje to pasigendama. Štai ir ypač garsioje dvynukų apdegimo byloje¹⁰⁷ kiekvienam iš dvynukų buvo priteista po 200 000 Lt, o tėvams po 50 000 Lt. Dvynukams buvo priteistos visiškai vienodo dydžio sumos, neatsižvelgiant į tai, kad apdegimo laipsnis buvo nevienodas: vieno iš jų kūno nudegimo paviršius apėmė 20 procentų, o kito – 14 procentų kūno, kas sąlygojo ir tai, kad

¹⁰⁴ LAT CBS 2006 m. birželio 12 d. nutartis c. b. P.D. v R.V., A.V., T.V., M.G., I.V., A.V., Nr. 3K-3-394/2006, kat. 44.2.4.2.; 44.5.2.12.; 44.5.2.16.

¹⁰⁵ LAT CBS 2009 m. vasario 13 d. nutartis c. b. D.M., L.M. v. UAB „Ekstra žinios“, Nr. 3K-3-26/2009, kat. 26.7; 44.3.4.2; 99.1.1.; 99.5; 114.3; 114.11; 116.1.

¹⁰⁶ SLYZIK, A. *Beck'sche Schmerzensgeldtabelle: von Kopf bis Fuss* [interaktyvus], 2001 [žiūrėta 2009 03 09]. Prieiga per internetą < <http://beck-online.beck.de/> >.

¹⁰⁷ LAT CBS 2005 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. L.Z., M.Z., V.Z., G.Z. v. VšĮ Marijampolės ligoninė, Nr. 3K-7-255/2005, kat. 44.2.4.2; 44.8.

vienam iš dvynukų buvo atliktos dvi, o kitam trys odos persodinimo operacijos. Taip pat ir nustatant tėvų patirtos neturtinės žalos dydį nebuvo individualizuoti kiekvieno tėvų patirti išgyvenimai ir priteistos vienodos sumos. Žinoma, pateisinti vienodų sumų priteisimą galėtų tai, kad motinos, dėl jos ypatingos būsenos bei ypač artimo santykio su kūdikiais, patirtus išgyvenimus „atsvėrė“ tai, kad tėvas, kuris galbūt patyrė šiek tiek mažesnius išgyvenimus, tapo odos donoru ir dėl to šalia dvasinių išgyvenimų patyrė ir fizinius skausmus. Taigi teismai nustatydami neturtinės žalos dydį turėtų labiau individualizuoti neturtinės žalos dydį ir sprendimuose labiau motyvuoti, kokiais kriterijais remdamasis nustatė būtent tokį kompensacijos dydį.

4.1.2. Žalą padariusio asmens kaltės įtaka neturtinės žalos dydžiui

CK 6.250 straipsnio 2 dalis tiesiog išvardija kriterijus, kuriais remiantis nustatomas neturtinės žalos dydis, bet nedetalizuoja kiekvieno iš jų „svorio“. Kaip aptariant pažeidimo sukeltus padarinius buvo pabrėžta, svarbiausiu kriterijumi nustatant neturtinės žalos dydį sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais laikytinos atsiradusios pasekmės, todėl akivaizdu, kad likę kriterijai turi mažesnę įtaką neturtinės žalos dydžio nustatymui. Europos deliktų teisės principų 10:301 straipsnio 2 dalis taip pat numato, kad į žalą padariusio asmens kaltę atsižvelgiama tik tada, kai tai žymiai prisidėjo prie neturtinės žalos padarymo.

Reikėtų pritarti, kad suteikti ypatingai didelę reikšmę žalą padariusiojo asmens kaltei nebūtų teisinga – didžiausias dėmesys turi atitekti nukentėjusiajam, siekiant kiek įmanoma palengvinti jo gyvenimą. Tačiau reiktų vertinti, ar nukentėjusiajam turi įtakos tai, kad nusikaltimas buvo padarytas tyčia ar neatsargiai. Galbūt lengviau yra pateisinti kaltininką, kuris pažeidimą padarė dėl neatsargumo, nei tyčia, ir tai sąlygoja nukentėjusiojo patirtų išgyvenimų laipsnį.

LAT yra nurodęs, kad tais atvejais, kai žala, padaryta dėl asmens sveikatos sužalojimo, kaip vienos labiausiai teisės ginamų vertybių, sužalojimo, o kaltė dėl sveikatos sužalojimo išreikšta tyčiais veiksmais smurtiniais brutaliais veiksmais, tai pastarieji neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai yra esminiai ir nelaikytini lygiaverčiais su kitais, tokiais kaip padarytos turtinės žalos dydis ir jos atlyginimo aplinkybės, žalą padariusio asmens turtinė padėtis.¹⁰⁸ Taigi, visiškai šio kriterijaus atmesti ar ignoruoti nereikėtų.

---

¹⁰⁸ LAT CBS 2006 m. birželio 12 d. nutartis c. b. P.D. v R.V., A.V., T.V., M.G., I.V., A.V., Nr. 3K-3-394/2006, kat. 44.2.4.2.; 44.5.2.12.; 44.5.2.16.

Vokietijoje pripažįstama, kad, nepaisant to, jog pagrindiniu neturtinės žalos atlyginimo tikslu laikomas kompensavimas, žalą padariusio asmens kaltė įtakoja neturtinės žalos apskaičiavimą. Todėl esant paprastam neatsargumui yra pagrindas mažinti, o dideliam neatsargumui ar tyčiai (taip pat kaltininko apsvaigimui nuo alkoholinių gėrimų) – didinti neturtinės žalos dydį.¹⁰⁹

Kartu reiktų paminėti, kad neturtinės žalos dydį gali įtakoti ne tik žalą padariusio, bet ir nukentėjusio kaltė. LAT yra nurodęs, kad kreditoriaus elgesys gali turėti įtakos nustatant neturtinės žalos dydį, todėl darbuotojo padaryti darbų saugos norminių aktų pažeidimai bei elementarios savisaugos reikalavimų nesilaikymas gali būti pripažinti reikšmingais neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijais. Pagal suformuotą teismų praktiką, teismas atsižvelgia į nukentėjusiojo asmens veiksmus, kurie nors minimaliai, bet turėjo įtakos neturtinės žalos atsiradimui.¹¹⁰ Taigi, nukentėjusiojo kaltė, neatsižvelgiant į jo formą, vertintina kaip žalos dydį mažinanti aplinkybė¹¹¹.

4.1.3. Turtinė padėtis

Diskutuotina, kiek stipriai neturtinės žalos dydį turėtų įtakoti žalą padariusio asmens turtinė padėtis. Tvirtinant, kad neturtinės žalos dydis turi atitikti nukentėjusiojo patirtus išgyvenimus ir būti teisinga kompensacija, atsižvelgimas į kaltininko turtinę padėtį vargu ar būtų pateisinamas, nes tai labiau atitiktų nubaudo tikslo siekimą. Be to, tai sąlygotų nelygiavertę nukentėjusiųjų padėtį, priklausomai nuo pažeidėjų turtinės padėties.

Tačiau tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje kategoriškai šio kriterijaus neatsisakoma, nurodant, kad turi būti siekiama abiemis šalims teisingo sprendimo. LAT nuomone, sprendžiant priteistinos žalos dydžio klausimą, turi būti atsižvelgiama ir į atsakingo už žalą asmens turtinę padėtį ir siekiama tinkamos pusiausvyros tarp priteisiamos neturtinės žalos dydžio ir atsakingo už žalą asmens turtinės padėties. Priteisiamos neturtinės žalos dydis turi būti pakankamai rimta ir sunki finansinė našta skolininkui, tačiau ji negali būti tokia, kad jį žlugdytų finansiškai.¹¹²

Europos deliktų teisės principų 10:401 numato, kad tais atvejais, kai neturtinės žalos atlyginimas kaltininkui taptų nepakeliama našta, gali būti atsižvelgiama į finansinę padėtį, siekiant sumažinti neturtinės žalos atlyginimą. Tuo tarpu Europos Ministrų

¹⁰⁹ BASEDOW J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 503.

¹¹⁰ LAT CBS 2007 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. A.L. v. „Pajūrio mediena“, Nr. 3K-3-157/2007, kat. 16.2.4; 44.2.4.2.

¹¹¹ CIRTAUTIENĖ S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008. p. 197.

¹¹² LAT CBS 2008 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. I.L. v. UADB „Balticums draudimas“, V.Š., V.P., Nr. 3K-3-136/2008, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.4; 44.5.2.6.

Tarybos Komiteto rezoliucijoje numatyta, kad nustatant neturtinės žalos dydį, neturėtų būti atsižvelgiama į nukentėjusiojo asmens turtinę padėtį.

Lietuvoje žalą padariusio asmens turtinės padėties kriterijus nėra visiškai eliminuojamas, tačiau nurodoma, kad tai negali būti lemiantis neturtinės žalos dydį veiksnys: žalą padariusio asmens turtinė padėtis negali būti lemiamu kriterijumi nustatant neturtinės žalos atlyginimo dydį, o esminis kriterijus sužalojus sveikatą turi būti sveikatos sužalojimo pasekmės (sužalojimo mastas) ir dėl to patirti dvasiniai bei fiziniai išgyvenimai.¹¹³ Visgi, tam tikrais atvejais atsižvelgimo į žalą padariusio asmens padėtį būtinumą gali diktuoti teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principai. Nagrinėjant bylą dėl dvynukų apdegimo¹¹⁴, kurioje buvo reikalaujama milijoninės kompensacijos, buvo atsižvelgta į tai, kad ligoninė – ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis, kurio tikslas tenkinti viešuosius interesus teikiant sveikatos priežiūros paslaugas. Tai pelno nesiekiantis juridinis asmuo, kuris finansuojamas iš biudžeto bei privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų, o lėšos naudojamos tenkinti visų ligoninėje besigydančių asmenų poreikius. Priteisus milijoninę kompensaciją nukentėtų daugelio kitų ligonių interesai, jiems nebūtų suteiktos reikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, būtų pakenkta viso rajono sveikatingumui. Ir nors ir šioje byloje buvo pabrėžta, kad asmens turtinė padėtis negali būti lemiamu kriterijumi vertinant neturtinės žalos dydį, tačiau atsižvelgiant į būtinumą stipriai nepakenkti viešajam interesui, buvo priteistos mažesnės nei reikalauta neturtinės žalos sumos.

Apie neturtinės žalos dydžio mažinimą atsižvelgiant į žalą padariusio asmens turtinę padėtį neturėtų būti kalbama tais atvejais, kai žalos atsiradimą sąlygojo tyčiniai kaltininko veiksmai. CK 6.282 straipsnio 1 dalis numato, kad teismas gali mažinti atlygintinos neturtinės žalos dydį, atsižvelgdamas į žalą padariusio asmens sunkią turtinę padėtį, išskyrus atvejus, kai žala padaryta tyčia. Taip pat seka išvada, kad atsižvelgiama galėtų būti tik į labai sunkią materialinę padėtį.

Vokietijoje paprastai neatsižvelgiama į kaltininko turtinę padėtį, kai jis yra apsidraudęs. Kitais atvejais atsižvelgiama, bet tai visgi negali būti pagrindas nukentėjusiajam už jo patirtus išgyvenimus priteisti nepateisinamai mažas sumas.¹¹⁵

Jei pripažįstama, kad reikia atsižvelgti į kaltininko, tai gal tuomet reiktų pripažinti, kad reikšminga aplinkybe yra ir nukentėjusiojo turtinė padėtis, nors CK šio kriterijaus ir

¹¹³ LAT CBS 2003 m. kovo 26 d. nutartis c. b. *N. Ž. v. Specialios paskirties UAB „Vilniaus troleibusai“*, Nr. 3K-3-371/2003, kat. 39.2.4.; 39.6.2.2.; 39.6.2.12.,

¹¹⁴ LAT CBS 2005 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. *L.Z., M.Z., V.Z., G.Z. v. VšĮ Marijampolės ligoninė*, Nr. 3K-7-255/2005, kat. 44.2.4.2; 44.8.

¹¹⁵ BASEDOW, J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 504.

neįvardina Juk, pateiktas sąrašas nėra baigtinis. Vokietijos CK komentaro autoriai šiuo klausimu gan kategoriški: draudžiama atsižvelgti į nukentėjusiojo turtinę padėtį, teigiant, kad turtingesnis asmuo gyvenime turi daugiau galimybių nei vargšas, todėl jis sveikatos sužalojimo atveju patiria didesnius praradimus, nes praranda galimybę visu tuo pasinaudoti. Taip pat neturtinės žalos dydžio negali įtakoti nukentėjusiojo padėtis teigiant, kad jis pats turi pakankamai pinigų, kad jais pasinaudodamas patirtų gyvenimo džiaugsmą. Nukentėjusiojo patirti praradimai turi būti vertinami be atsižvelgimo į jo turtinę padėtį. Taip pat neturi būti atsižvelgiama į prastą nukentėjusiojo ekonominę padėtį, pateisinant mažesnės neturtinės žalos priteisimą, teigiant, kad tas asmuo ir taip jau buvo pripratęs prie kuklių gyvenimo sąlygų, todėl bus patenkintas ir mažesne suma.¹¹⁶

Visgi, tokiai pozicijai galima oponuoti, teigiant, kad kompensavimo siekimas gali pateisinti nevienodų sumų priteisimą: tai, kas vargingai gyvenančiam žmogui bus pakankama kompensacija vargu ar galės būti laikoma pakankama pasiturinčiam, nes šie asmenys tiesiog kitaip supranta pinigų vertę.

4.1.4. Padarytos turtinės žalos dydis

Formuojama teismų praktika, kad neturtinės žalos atlyginimas yra savarankiškas teisių gynimo būdas, todėl neturtinė žala atlyginama nepriklausomai nuo to, ar buvo patirta turtinė žala.¹¹⁷ Taip tai reiškia, kad turtinės žalos dydis negali būti reikšmingu kriterijumi nustatant neturtinės žalos dydį, nes, paprasčiausiai, įmanomi atvejai, kai neturtinės žalos bus reikalaujama ir nepatyrus turtinės žalos. Be to, tai skirtingos žalos rūšys, kuriomis kompensuojami skirtingi interesai, todėl nereiktų jų tapatinti ir daryti priklausomas vieną nuo kitos.

4.1.5. Kitos aplinkybės

Kaip minėta, CK numato nebaigtinį nustatant neturtinės žalos dydį vertintinų aplinkybių sąrašą. Aplinkybės, kurių neįvardija CK neturėtų būti nuvertintos kaip visiškai nereikšmingos – priešingai, dažnai jos gali turėti ypač didelę reikšmę ir leisti nustatyti teisingą neturtinės žalos dydį, atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Be to, kriterijai persipynę tarpusavyje, o jų išskyrimas sąlygininis: pvz. kaip papildomą vertintiną kriterijų

¹¹⁶ BASEDOW, J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 501.

¹¹⁷ LAT 2001 m. spalio 11 d. nutartis c. b. Z. T. v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento Pakrančių apsaugos tarnyba, bylos Nr. 3K-7-688/2001, kat. 39.6.2.3.; LAT 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis c. b. E. L. v. Visagino pirminės sveikatos centras, bylos Nr. 3K-3-1108/2002, kat. 39.6.2.12.

pripažįstant asmenines nukentėjusiojo savybes, jų įvertinimas iš dalies sąlygoja ir atsiradusias pasekmes

Išorinė reakcija į patirtus fizinius, dvasinius išgyvenimus priklauso nuo žmogaus individualių savybių – lyties, amžiaus, temperamento, charakterio, auklėjimo, požiūrio į gyvenimą ir pan.¹¹⁸ Vadinasi, tiek sprendžiant ar teisė į neturtinę žalą atsirado, tiek vertinant jos dydį turi būti įvertintos ir individualios asmens savybės, atmetant „nešališko“ teisingumo idėją, nurodančią, kad papildant neturtinės žalos dydžiui nustatyti reikšmingas aplinkybes įvairiais, asmenybę apibūdinančiais požymiais, yra labai apsunkinamas sprendimų priėmimas, teisinės pareigos ir atsakomybės apimtis paverčiamos visiškai nenusipėjamais dalykais, didinama socialinės ir ekonominės padėties skirtumų įtaka, o teisinė atsakomybė tampa priklausoma ne nuo asmens elgesio ir normų santykio, bet nuo asmeninių ginčo šalių charakteristikų.¹¹⁹

Gana didelis dėmesys, nustatant neturtinės žalos dydį, teikiamas nukentėjusiojo amžiui. Paprastai jaunų žmonių sužalojimo atveju, kai tie sužalojimai nėra visiškai pašalinami, yra pagrindas didinti neturtinės žalos atlyginimo sumą, nes tai lemia, kad jie ilgesnį laiko tarpą turės gyventi su tam tikrais sužalojimais ir neišnaudoti tam tikrų gyvenimo galimybių, džiaugsmų. Taip pat ir ilgas gydymas vaikui ar paaugliui yra nemalonus, veikiantis psichiką patyrimas, nes jis kuriam laikui atskiriamas nuo jam įprastos aplinkos. Ypač sunkiai išgyvenami augančio organizmo judėjimo suvaržymai. Jauni žmonės stipriai išgyvena dėl atsirandančių matomų randų. Taip pat sužalojimai, kurie įtakoja šeimos sukūrimo ar profesines galimybes jaunesnio amžiaus žmonėms gali būti sunkiau pakeliami.¹²⁰

Taigi, paprastai jaunas nukentėjusiojo amžius tampa kriterijumi, didinančiu neturtinės žalos dydį, kadangi į sužalojimus tam tikrais gyvenimo tarpsniais reaguojama jautriau nei kitais. Tačiau iš to neseka išvada, kad vyresnis amžius yra pagrindas mažinti neturtinę žalą. Priešingai, vyresnio amžiaus žmonėms net lengvesnis sužalojimas gali būti sunkiau pakeliamas, pareikalauti sudėtingesnio gydymo.¹²¹

Lietuvos teismų praktikoje taip pat atsižvelgiama į nukentėjusiojo amžių. LAT 2003 m. kovo 26 d. nagrinėtoje byloje, kuria kaip pavyzdžiu buvo remtasi ne vienoje

¹¹⁸ RUDZINSKAS, A. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje. *Jurisprudencija*, t. 21(13), p. 73.

¹¹⁹ VOLODKO, R. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaka neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 105.

¹²⁰ SLYZIK, A. *Beck'sche Schmerzensgeldtabelle: von Kopf bis Fuss* [interaktyvus], 2001 [žiūrėta 2009 03 09]. Prieiga per internetą <<http://beck-online.beck.de/>>.

¹²¹ BASEDOW, J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 501-502.

vėliau nagrinėtoje byloje dėl neturtinės žalos atlyginimo, pažymėjo, kad esminis neturtinės žalos atlyginimo kriterijus, sužalojus sveikatą, yra sužalojimo pasekmės ir dėl to patirti dvasiniai išgyvenimai, kurie nustatomi įvertinant sužalojimo sunkumą, išlikusį ieškovės sveikatos ir išvaizdos pakenkimą, asmenines savybes – jauną amžių, profesinį išsilavinimą, galimybių praradimą.¹²²

Turėtų būti atsižvelgiama į įtaką profesinei veiklai: dažnai sužalojimas sąlygoja ne tik materialinius nuostolius, pasireiškiančius negautomis pajamomis, tačiau tai gali įtakoti ir neturtinės žalos dydį. Pirmiausia dėl to, kad žmogus pasijaučia nebereikalingas ar praranda galimybę užsiimti mėgiama veikla.

Vertinant neturtinės žalos dydį turėtų būti atsižvelgiama ir į ieškovo reikalaujamą sumą, tai suteikia svarbios informacijos, kokią sumą jis laiko teisinga kompensacija. Visgi, reiktų nepamiršti, kad ieškovai dažnai linkę pervertinti savo patirtus išgyvenimus, tampa madinga reikalauti milijoninių kompensacijų, be to, jie nėra pajėgūs tiksliai įvertinti išgyvenimų pinigais, nepaisant to, kad patys patyrė. Neturtinės žalos dydį turi nustatyti teismas, nes tai jo išimtinė teisė, todėl nepateisinama praktika, kai teismai kaip nustatytą neturtinės žalos dydį vertina ieškovų reikalaujamas sumas.¹²³

Vokietijoje pripažįstama, kad kaip neturtinę žalą įtakojantis veiksnys gali būti ir pažeidėjo elgesys nagrinėjant bylą, ypač, kai jis trukdo tyrimui, taip dar labiau didindamas nukentėjusiojo išgyvenimus.¹²⁴

Šalia kriterijų, į kuriuos turėtų būti atsižvelgiama neturtinės žalos dydžio nustatymo procese, reiktų paminėti aplinkybes, kurioms neturėtų būti teikiamas dėmesys: pvz. neturėtų būti atsižvelgiama į kaltininko patirtus sužeidimus, kai jis patiria sužalojimų kartu su nukentėjusiuoju ir tai nėra pagrindas neturtinei žalai mažinti, lygiai kaip ir aplinkybė, jo jis jau buvo už pažeidimą nubaustas ar atliko bausmę¹²⁵. Vokietijos teismas vienoje iš bylų yra nurodęs, jog tai, kad žalą padaręs asmuo buvo anksčiau teistas už nusikaltimus, neturi reikšmės sprendžiant neturtinės žalos dydžio klausimą.¹²⁶ Tai rodo, kad siekiama kompensavimo, o ne nubaudimo.

Vertinant trečiųjų asmenų patirtos neturtinės žalos dydį svarbiu kriterijumi tampa šiuos asmenis su nukentėjusiuoju sieję tarpusavio santykiai. Santykių vertinimas

¹²² LAT CBS 2003 m. kovo 26 d. nutartis c. b. N. Ž. v. *Specialios paskirties UAB „Vilniaus troleibusai“*, Nr. 3K-3-371/2003, kat. 39. 2.4.; 39.6.2.2.; 39.6.2.12.

¹²³ LAT CBS 2008 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. A.L. v. *UAB „Pajūrio mediena“*, Nr. 3K-3-157/2007, kat. 16.2.4.;44.2.4.2.

¹²⁴ BASEDOW, J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 504.

¹²⁵ BASEDOW, J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 504.

¹²⁶ CIRTAUTIENĖ, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008. p. 62.

pirmiausia apskritai sąlygoja, ar teisė į neturtinės žalos atlyginimą bus pripažinta.¹²⁷ Pripažinus, kad dėl ypač artimų santykių su nukentėjusiuoju buvo ypač išgyventa ir dėl to jis turi teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, į siejusių santykių artumą turėtų būti atsižvelgiama nustatant neturtinės žalos dydį: kuo artimesni santykiai siejo asmenis, tuo didesnius išgyvenimus sukėlė jo mirtis ar sveikatos sužalojimas, o tai sąlygoja didesnę kompensaciją.

Darbe nėra siekiama pateikti išsamų visų kriterijų, galinčių įtakoti neturtinės žalos dydį, sąrašą, nes tai paprasčiausiai neįmanoma. Kiekvienoje situacijoje gali tekti vertinti skirtingas aplinkybes, tie patys kriterijai gali įgauti visiškai skirtingą reikšmę konkrečios bylos kontekste. Taigi, kiekviena situacija reikalauja teisėjo dėmesingumo, teisingo ir protingo požiūrio pirmiausia nustatant, kurie kriterijai yra verti dėmesio, bei aiškinant jų įtaką neturtinės žalos dydžio nustatymui.

4.2. NETURTINĖS ŽALOS APSKAIČIAVIMO BŪDAI

Kadangi neturtinės žalos dydžio apskaičiavimas ganėtinai komplikotas, ieškoma įvairių būdų, kaip tą būtų galima palengvinti. Šiuo metu galima išskirti kelis pagrindinius neturtinės žalos apskaičiavimo būdus:

1. Neturtinės žalos dydį nustato teisėjas, įvertindamas įvairius reikšmingus kriterijus;
2. Apibendrintos teismų praktikos pagrindu sudaromos tarifinės lentelės;
3. Neturtinės žalos apskaičiavimui siūlomos atitinkamos formulės.

Kadangi Lietuvai artimiausias pirmasis būdas, o jis jau buvo aptartas, plačiau nagrinėjami likę du būdai.

Vokietijoje apskaičiuojant neturtinės žalos dydį yra atsižvelgiama į apibendrintų teismų sprendimų pagrindu sudarytas neturtinės žalos dydžių lenteles (*vok. Schmerzengeldtabellen*). Jų naudojamas grindžiamas to, kad už panašius pažeidimus turi būti ir panašios kompensacijos, o lentelių naudojimas tą kaip tik ir leidžia pasiekti. Pabrėžiama, kad lentelėse pateikiami dydžiai yra tik kaip orientyras teisėjui ir neriboja galimybės, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, priteisti ir kitokio dydžio sumas. Svarbu motyvuotai tą pagrįsti. Be to, nurodoma, kad visais atvejais teisėjas turi vertinti visas reikšmingas aplinkybes, o ne formaliai taikyti dydžius iš lentelės.¹²⁸

Kaip pagrindinį tokių lentelių trūkumą galima įvardyti tai, kad tiek dėl ekonominių sąlygų, medicinos ar kitokios pažangos, pinigų vertės kitimo numatyti

¹²⁷ Žiūrėti skyrių apie subjektus, turinčius teisę į neturtinės žalos atlyginimą (3.2 darbo dalis).

¹²⁸ BASEDOW J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 500.

dydžiai gali nebeatitikti tuometinės situacijos, o tai sąlygoja, kad numatytus dydžius reikia koreguoti.¹²⁹

Manytina, kad lentelių sudarymas yra naudingas, nes leidžia vienodinti praktiką. Be to, lentelėse pateikiami tik orientaciniai dydžiai, kurie vėliau koreguojami vertinant įvairius kriterijus. Atsižvelgiant į tai, kad lentelės pateikia susistemintą teismų praktiką neturtinės žalos dydžio srityje ir į tai, kad LAT vienoje iš bylų yra nurodęs, jog bylose dėl neturtinės žalos, padarytos sveikatos sužalojimo darbe atvejais, atlyginimo protinga ir teisinga suma laikoma 25 000, 50 000 Lt kompensacija ir esminiai nukrypimai nuo nurodytų dydžių vertintini kaip neatitinkantys sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principų, išskyrus konkrečias faktines bylos aplinkybes, galima teigti, kad tokio neturtinės žalos būdo pasirinkimas būtų visiškai suprantamas ir tinkamas.¹³⁰ Visgi toks teismo nurodymas nelaikytinas korektišku ir teisingu. Reikia suvokti, kad kiekviena situacija yra individuali, todėl negali būti kategoriško nurodymo, kokia suma vienos ar kitos vertybės pažeidimo atveju yra teisinga: tam tikri sveikatos sužalojimo atvejai gali net nesudaryti pakankamai rimto pagrindo kreiptis dėl neturtinės žalos atlyginimo. Be to, susiklosčiusių aplinkybių visuma gali lemti ypatingai sunkias pasekmes, kurioms kompensuoti gali reikėti priteisti žymiai didesnes sumas.

Tiesa, tam tikri teismų praktikos apibendrinimai jau yra atlikti tiek S. Cirtautienės, tiek R. Volodko, kuriais, galbūt, jau ir yra remiamasi praktikoje. Visgi, nusprendus, kad Lietuvoje reiktų sudaryti neturtinės žalos dydžio nustatymo lenteles, logiškai būtų susidurta su klausimu, kam reiktų jas pavesti sudaryti: teisėjams, mokslininkams, specialistams. Manytina, kad siekiant geriausio rezultato turėtų būti įtraukiami įvairių sričių specialistai.

Lietuvoje buvo pasiūlymų nusikaltimu padarytos neturtinės žalos dydį skaičiuoti pagal formulę: $M_s = S_d \times K_n \times B_d$, kur

M_s – neturtinės žalos dydis litais;

S_d – neturtinės skriaudos dydis, kurio apskaičiavimas pateikiamus priedus (apskaičiuojama: $K_k \times 100$ VDU);

VDU – vidutinis darbo užmokestis, kuri skelbia Statistikos departamentas.

K_k - nusikaltimą padariusio asmens kaltės laipsnis, priklausantis nuo kaltės rūšies ir nusikaltimo pavojingumo;

---

¹²⁹ BASEDOW J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, p. 500.

¹³⁰ LAT CBS 2008 m. spalio 20 d. nutartis c. b. L.V. v ŽŪB „Šiaulėnų statyba“, Nr. 3K-3-529, kat. 16.2.1; 44.2.4.2

K_n – nukentėjusiojo kaltė. Šis elementas lemia neturtinės žalos mažinimą, atsižvelgiant į nukentėjusiojo veiksmus. Jei nukentėjusiojo kaltės nėra, $K_n = 1$ ir neturtinės žalos dydis nėra mažinamas, o esant kaltei – koeficientas mažinamas teisėjo nuožiūra ir lemia neturtinės žalos dydžio mažėjimą ($0 \leq K_n \leq 1$);

B_d – bausmės dydis.

Autorius teigia, kad formulės naudojimas palengvina neturtinės žalos dydžio apskaičiavimą ir leidžia nešališkai įvertinti neturtinę žalą bei nusistovėti vienodai neturtinės žalos apskaičiavimo praktikai.¹³¹

Nepaisant nurodytų privalumų, galima būtų išvelgti ir tam tikrų trukumų, kurie kelia abejonių, ar iš tiesų, geriausias būdas neturtinės žalos dydžiui nustatyti yra formulės naudojimas. Pirmiausia, pateikiama formulė tinka tik tais atvejais, kai neturtinė žala atsirado dėl padaryto nusikaltimo, tačiau dažnai neturtinė žala atsiranda ir nesant atsakingo už ją asmens baudžiamosios atsakomybės, todėl logiškai kyla klausimas, kaip šiais atvejais reikėtų apskaičiuoti neturtinę žalą. Galima suabejoti, ar būtų teisinga neturtinę žalą skaičiuoti skirtingai (o tai, kad nurodyta formulė tinkama ne visiems atvejams, sąlygoja, kad kitais atvejais neturtinė žala turėtų būti skaičiuojama naudojant visai kitus metodus, kitas formules ir pan.), priklausimai nuo to, ar yra žalą padariusio asmens baudžiamoji atsakomybė, ar ne. Antra, formulėje pateikiami dėmenys, kurių sandauga lemia neturtinės žalos dydį, koncentruojasi tik į kaltininką, tuo tarpu visiškai nėra atsižvelgiama į nukentėjusįjį, nevertinami jo patirti išgyvenimai. Manytina, tai prieštarauja neturtinės žalos atlyginimo tikslams, nes neturtinės žalos dydis pirmiausia turi atitikti nukentėjusiojo patirtus išgyvenimus, ir tokiu būdu juos kompensuoti, o ne būti bauda kaltininkui.

---

¹³¹ RUDZINSKAS, A. Nusikalstant padarytos moralinės (neturtinės) žalos apskaičiavimo metodikos problemos. *Jurisprudencija*. 1999, T. 12(4), p. 42-43.

5. IŠVADOS:

1. Neturtinės žalos atlyginimo taikymas kelia nemažai teorinių ir praktinių problemų. Lietuvoje šio instituto suvokimą ir taikymą apsunkina tai, kad tai gana naujas institutas mūsų teisinėje sistemoje. Visgi, atsižvelgiant į kitų valstybių patirtį, kurios neturtinės žalos atlyginimą taiko kur kas ilgiau, bet vis dar nepajėgia išspręsti dėl neturtinės žalos atlyginimo kylančių problemų, tenka konstatuoti, kad daugelis jų sąlygotos būtent neturtinės žalos atlyginimo instituto specifikos, pasireiškiančios būtinumu pinigine išraiška įvertinti nematerialius dalykus.

2. Pagrindiniu neturtinės žalos atlyginimo tikslu pripažįstant kompensavimą nereikėtų eliminuoti prevencinio tikslo, kuris taikant civilinę atsakomybę veikia savaime, t. y. siekiant prevencijos nėra būtina nustatyti už pažeidimus žymiai didesnių sumų, kas iš esmės reiškia jau ne prevenciją, o nubaudimą.

3. Sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais apie neturtinės žalos atlyginimą turėtų būti kalbama tik tada, kai patirti pergyvenimai yra ypač stiprūs, viršija įprastas kasdienes stresines situacijas. Taigi, neturtinė žala patiriama kur kas dažniau, nei yra pagrindas ją kompensuoti priteisiant neturtinės žalos atlyginimą.

4. Trečiųjų asmenų teisė į neturtinės žalos atlyginimą turėtų būti ribojama ne numatant siaurą subjektų ratą, o kaip pagrindinę sąlygą tokiam atlyginimui gauti įtvirtinant sąlygą, kad juos su nukentėjusiuoju turi sieti artimi, draugiški santykiai. Manytina, kad tokios sąlygos įtvirtinimas užtikrintų teisę gauti neturtinės žalos atlyginimą asmenims, kuriems artimojo sužalojimas ar gyvybės atėmimas sukėlė ypač skaudžius pergyvenimus.

5. Gyvybės atėmimo atveju, subjektų, turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą, ratas apibrėžiamas tais pačiais subjektais, kaip ir turinčiais teisę reikalauti turtinės žalos atlyginimo. Teismo aiškinimas, kad neturtinę žalą gali gauti ir kiti, nenumatyti asmenys, neatitinka CK 6.284 straipsnio, kuris laikytinas nepagrįstai sutapatinančiu turtinę ir neturtinę žalą. Atsižvelgiant į tai, reikėtų svarstyti, ar nevertėtų šios normos pakoreguoti.

6. Sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais svarbiausiu kriterijumi, lemiančiu neturtinės žalos dydį, daugelis valstybių pripažįsta dėl neteisėtų veiksmų kilusias pasekmes. Tuo tarpu kiti kriterijai, nepaisant to, kad CK 6.250 straipsnyje numatyti kaip lygiaverčiai, neturėtų ypač stipriai įtakoti neturtinės žalos dydžio. Bet kuriuo atveju tai nereiškia, kad teismai turėtų juos ignoruoti: privalu visapusiškai įvertinti visas aplinkybes, kurios, teisėjo manymu, yra reikšmingos nustatant teisingą neturtinės žalos dydį.

7. Neturtinės žalos dydžio nustatymo palengvinimui ir Lietuvoje galėtų būti sudaromos tarifinės lentelės, kuriose apibendrintos teismų praktikos pagrindu galėtų būti pateikiami orientyriiniai neturtinės žalos dydžiai, nuo kurių teisėjai galėtų pradėti neturtinės žalos dydžio vertinimą. Svarbiausia, kad tai netaptu formaliu neturtinės žalos dydžio nustatymu ir, svarbiausia, kad visa tai būtų daroma nenukrypstant nuo protingumo, teisingumo bei sąžiningumo principų.

6. LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014);
- 2) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262);
- 3) Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 74-2262);
- 4) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138);
- 5) Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas (Valstybės žinios. 1994, Nr. 63-1231; 1998, Nr. 112-3099);
- 6) Lietuvos Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas (Valstybės žinios, 1990-03-10, Nr. 7-163);
- 7) Council of Europe. Compensation for Physical Injury of Death. Resolution Nr (75)7 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 14 March 1975. Strasbourg, 1975;
- 8) Principles of European Tort Law [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-03-22]. Prieiga per internetą: <<http://civil.udg.es/tort/principles>>;
- 9) PSO Konstitucija. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 03 23]. Prieiga per internetą: http://www.who.int/gb/bd/PDF/bd46/e-bd46_p2.pdf;
- 10) Vokietijos Civilinis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-03-22]. Prieiga per internetą: <<http://beck-online.beck.de/>>.

Specialioji literatūra:

- 1) ADY J. *Ersatzansprüche wegen immaterieller Einbußen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004;
- 2) CAHN A. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Besonderer Teil (3 Aufl.)* München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1997;
- 3) BARRIE P. *Personal Injury Law. Liability, Compensation, Procedure*. Second Edition. Oxford: University Press, 2005;
- 4) BAMBERGER H.A., ROTH H. *Beck'scher Online Kommentar*. [interaktyvus] 2009, Edition 12. [Žiūrėta 2009 03 09]. Prieiga per internetą < <http://beck-online.beck.de/>>;

- 5) BASEDOW J. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Schuldrecht. Allgemeiner Teil* (4 Aufl.). München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003;
- 6) CIRTAUTIENĖ C. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 5-15;
- 7) CIRTAUTIENĖ S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008.
- 8) CIRTAUTIENĖ S. Neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims galimybės sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atveju. *Justitia*, 2006, nr. 3(61).
- 9) KÖTZ H., WAGNER G. *Deliktsrecht*. Zehnte, neu bearbeitete Auflage. München: Luchterhand, 2006;
- 10) MIKELĖNIENĖ D., MIKELĖNAS V. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2, p. 2-5; 23-25
- 11) MIKELĖNIENĖ D., MIKELĖNAS V. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 3, p. 6-9, 25;
- 12) MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003.
- 13) MIZARAS V. Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą. *Teisė*, 2003, nr. 47, p. 87-104;
- 14) RUDZINSKAS A. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje. *Jurisprudencija*, t. 21(13), p. 69-79.
- 15) RUDZINSKAS A. Neturtinės žalos atlyginimo klausimai naujajame civiliniame kodekse. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 119-123;
- 16) Cirtautienė S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas // *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), psl. 5-15.
- 17) KAFITZ N. *Der Kampf ums Schmerzensgeld im Vorfeld des GBG von 1990 am Beispiel zweier Reichsgerichtsurteile aus 1882*. [interaktyvus] 2005, [žiūrėta 2009 03 22], p. 143-146. Prieiga per internetą: <http://bibserv7.bib.uni-mannheim.de/madoc/volltexte/2006/1151/pdf/Dissertation_Kafitz.pdf>;
- 18) Beck'scher Online Kommentar. Prieiga per internetą <<http://beck-online.beck.de/Default.aspx?typ=reference&y=400&w=BeckOK&name=ZivR>>. Prisijungimo laikas: 2008 m. gruodžio 10 d.
- 19) SLYZIK A. *Beck'sche Schmerzensgeldtabelle: von Kopf bis Fuss* [interaktyvus], 2001 [žiūrėta 2009 03 09]. Prieiga per internetą <<http://beck-online.beck.de/>>

- 20) VOLODKO R. *Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2009;
- 21) VOLODKO R. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaka neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007. p. 88-111.

Praktinė medžiaga:

- 1) Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl LR Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 90-3529);
- 2) LAT CBC 2009 m. vasario 13 d. nutartis c. b. D.M., L.M. v UAB „Ekstra žinios“, Nr. 3K-3-26/2009, kat. 26.7; 44.3.4.2; 99.1.1.; 99.5; 114.3; 114.11; 116.1;
- 3) LAT CBS 2008 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. I.L. v. UADB „Balticums draudimas“, V.Š., V.P., Nr. 3K-3-136/2008, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.4; 44.5.2.6;
- 4) LAT CBS 2008 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. A.L. v UAB “Pajūrio mediena”, Nr. 3K-3-157/2007, kat. 16.2.4.;44.2.4.2;
- 5) LAT CBS 2008 m. spalio 20 d. nutartis c. b. L.V. v. ŽŪB „Šiaulėnų statyba“, Nr. 3K-3-529/2008, kat.16.2.1
- 6) LAT CBS 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisariatas v. P S.*, Nr. 3K-7-496/2008, kat. 38., 44.1, 44.5.2.16, 44.8;
- 7) LAT CBS 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis c. b. D.G., V.G. v AB „(duomenys neskelbtini)“, Nr. 3K-3-556/2008, kat. 16.2.1.; 17.1.; 44.2.4.2.; 44.5.2.16;
- 8) LAT CBS 2007 m. rugsėjo 26 d. nutartis c. b. E.P., V.M. v AB “Karigė”, Nr. 3K-3-351/2007, kat. 44.2.4.2, 44.5.2.16;
- 9) LAT CBS 2006 m. birželio 12 d. nutartis c. b. P.D. v. R.V., A.V., T.V., M.G., I.V., A.V., Nr. 3K-3-394/2006, kat. 44.2.4.2.; 44.5.2.12.; 44.5.2.16;
- 10) LAT CBS 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. A.A., G.A. v N.J., UAB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-86/2005, kat. 44.2.4.2.; 44.5.2.16.; 44.5.1;
- 11) LAT CBS 2005 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. L.Z., M.Z., V.Z., G.Z. v. VšĮ *Marijampolės ligoninė*, Nr. 3K-7-255/2005, kat. 44.2.4.2; 44.8;

- 12) LAT CB skyriaus 2005 m. balandžio 25 d. nutartis c. b. *A. D., A. D. v. VšĮ Kauno 2-oji klinikinė ligoninė*, Nr. 3K-3-222/2005, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.15;
- 13) LAT CBS 2005 m. gegužės 11 d. nutartis c. b. *J.A. J. v. UAB „Omnitel“*, Nr. 3K-3-297/2005, kat. 44.2.4.2, 44.6;
- 14) LAT CBS 2004 m. sausio 4 d. nutartis c. b. *V.R. v. F.A.K.*, Nr. 3K-3-9/2006, kat. 44.2.4.2;
- 15) LATCBS 2004 m. sausio 12 d. nutartis c. b. *G.B. v. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija*, Nr. 3K-3-31, kat. 39.6.2.12;
- 16) LAT CBS 2003 m. kovo 26 d. nutartis c. b. *N. Ž. v. Specialios paskirties UAB „Vilniaus troleibusiai“*, Nr. 3K-3-371/2003, kat. 39. 2.4.; 39.6.2.2.; 39.6.2.12;
- 17) LAT CBS 2002 m. gegužės 13 d. nutartis c. b. *G. Č. v. AB „Alkesta“, UAB DK „Lindra“ ir UAB „Alytaus melioracija“*, Nr. 3K-3-723/2002, kat. 39.6.2.12;
- 18) LAT BCS 2002 m. birželio 24 d. nutartis c. b. *A. B. v. D. M.*, Nr. 3K-3-920/2002, kat. 39.6.2.; 39.6.2.12;
- 19) LAT 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis c. b. *E. L. v. Visagino pirminės sveikatos centras*, bylos Nr. 3K-3-1108/2002, kat. 39.6.2.12;
- 20) LAT 2001 m. spalio 11 d. nutartis c. b. *Z. T. v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento Pakrančių apsaugos tarnyba*, bylos Nr. 3K-7-688/2001, kat. 39.6.2.3;
- 21) LVAT 2005 m. liepos 13 d. nutartis pagal J.K. skundą, Nr. A⁷-797-05, kat. 15.2.

SANTRAUKA

NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMAS SVEIKATOS SUŽALOJIMO IR GYVYBĖS ATĖMIMO ATVEJAIS

Lietuvoje neturtinės žalos institutas dar gana naujas, tačiau pastebima tendencija, kad žmonės vis labiau suvokia jo svarbą ir esmę ir kreipiasi į teismus reikalaudami kompensacijų už patirtus išgyvenimus. Nors neturtinės žalos atlyginimas dėl savo specifikos kelia nemažai teorinių bei praktinių problemų, jo jokia būdu negalima ignoruoti ar atsisakyti. Net pripažįstant, kad neturtinės žalos atlyginimu niekada negalės būti pasiektas visiškas žalos atlyginimas ir nukentėjusysis visada gaus daugiau arba mažiau nei verti jo išgyvenimai, problemą reikia spręsti ne atsisakant neturtinės žalos atlyginimo, o sutelkiant kuo daugiau dėmesio ties probleminių klausimų analize bei geriausių jų sprendimo būdų paieška.

Darbe analizuojami neturtinės žalos atlyginimo atvejai sužalojus sveikatą bei atėmus gyvybę, tačiau nemažai dėmesio skiriama ir bendrųjų neturtinės žalos atlyginimo klausimų analizei, svarbiai visiems neturtinės žalos atlyginimo atvejais.

Tyrimas pradedamas neturtinės žalos sąvokos, atlyginimų siekiamų tikslų bei istorinės raidos analize, atkreipiant dėmesį į problematiškiausius aspektus, tokius kaip visiško žalos atlyginimo principo taikymas, istorinė instituto evoliucija.

Kadangi darbo tema apribota dviejų neturtinės žalos atlyginimo atveju analize, daugiausiai dėmesio skiriama probleminių klausimų analizei, su kuriai susiduriama atlyginant neturtinę žalą sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais. Analizuojamas subjektų, turinčių teisę gauti neturtinės žalos atlyginimą ratas, teisės į neturtinės žalos atlyginimą paveldimumo galimybės, neturtinės žalos samprata sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais, pabrėžiant, kad neturtinė žala turėtų būti atlyginama tik patyrus stiprius išgyvenimus, kurių negalima pavadinti įprastu kasdieniniu stresu.

Kadangi pačiu problematiškiausiu klausimu yra neturtinės žalos dydžio nustatymas, didelė darbo dalis skiriama neturtinės žalos dydžio nustatymui svarbių kriterijų analizei.

ZUSAMMENFASSUNG

ERSATZ VON IMMATERIELLEN SCHÄDEN BEI GESUNDHEITS- UND LEBENSVERLETZUNGEN/ *COMPENSATION OF NON PECUNIARY DAMAGE IN CASE OF HEALTH INJURY AND DEATH*

Ersatz des immateriellen Schadens ist ziemlich ein neues Institut in dem Rechtssystem Litauens. In den letzten Jahren kann man aber die Tendenz bemerken, dass immer häufiger Ausgleich der geistlichen Schädigung verlangt wird. Der Ersatz des immateriellen Schaden wegen seiner Besonderheit erregt viele Widersprüche und Probleme in der Rechtstheorie und der Rechtsprechung, aber das ist kein Grund dieses Institut zu ignorieren oder auf ihn zu verzichten. Also, man muss mehr Aufmerksamkeit den aktuellen und problematischen Aspekten schenken. Man muss einverstanden, dass *Princip restitutio in integrum* kaum erreicht werden kann, aber man muss sich um eine billige Entschädigung bemühen.

In der Arbeit wird grundsätzlich auf die Verletzungen der wichtigsten Rechtsgüter – Gesundheit und Leben – konzentriert. Es wird aber auch viel Aufmerksamkeit auf die gemeinsame Frage gelenkt, die für ganzes Institut des immateriellen Schadens aktuell sind.

Im ersten Abschnitt der Arbeit werden die allgemeine Frage analysiert: der Sinn, Funktionen und historische Entwicklung der immateriellen Schäden. Am meisten wird aber mit den problematischsten Fragen beschäftigt, die bei der Ausgleich der immaterieller Schaden für Gesundheits- und Lebensverletzung entstehen, nämlich: der Kreis der Subjekten, die den Ausgleich verlangen können, die Vererblichkeit des Rechtes auf Kompensation, der Sinn des Ersatzes in Fällen der Gesundheit- und Lebenverletzung. Es muss betont werden, dass man nur für besonders starke Leiden eine Entschädigung verlangen kann.

Im letzten Abschnitt der Arbeit wird die Probleme der Feststellung der Höhe des immateriellen Schadens analysiert und da werden die Bemessungskriterien überblickt.